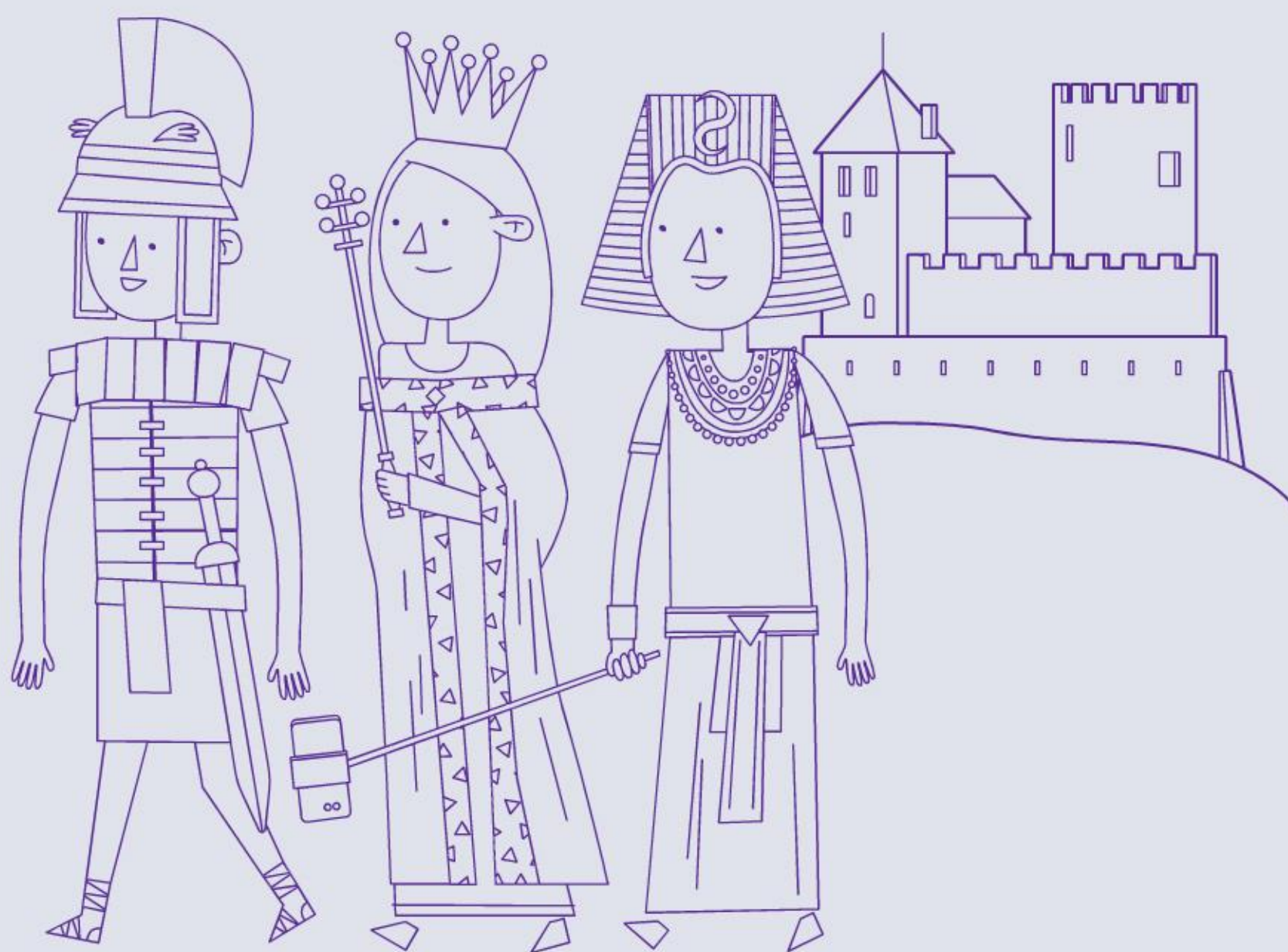
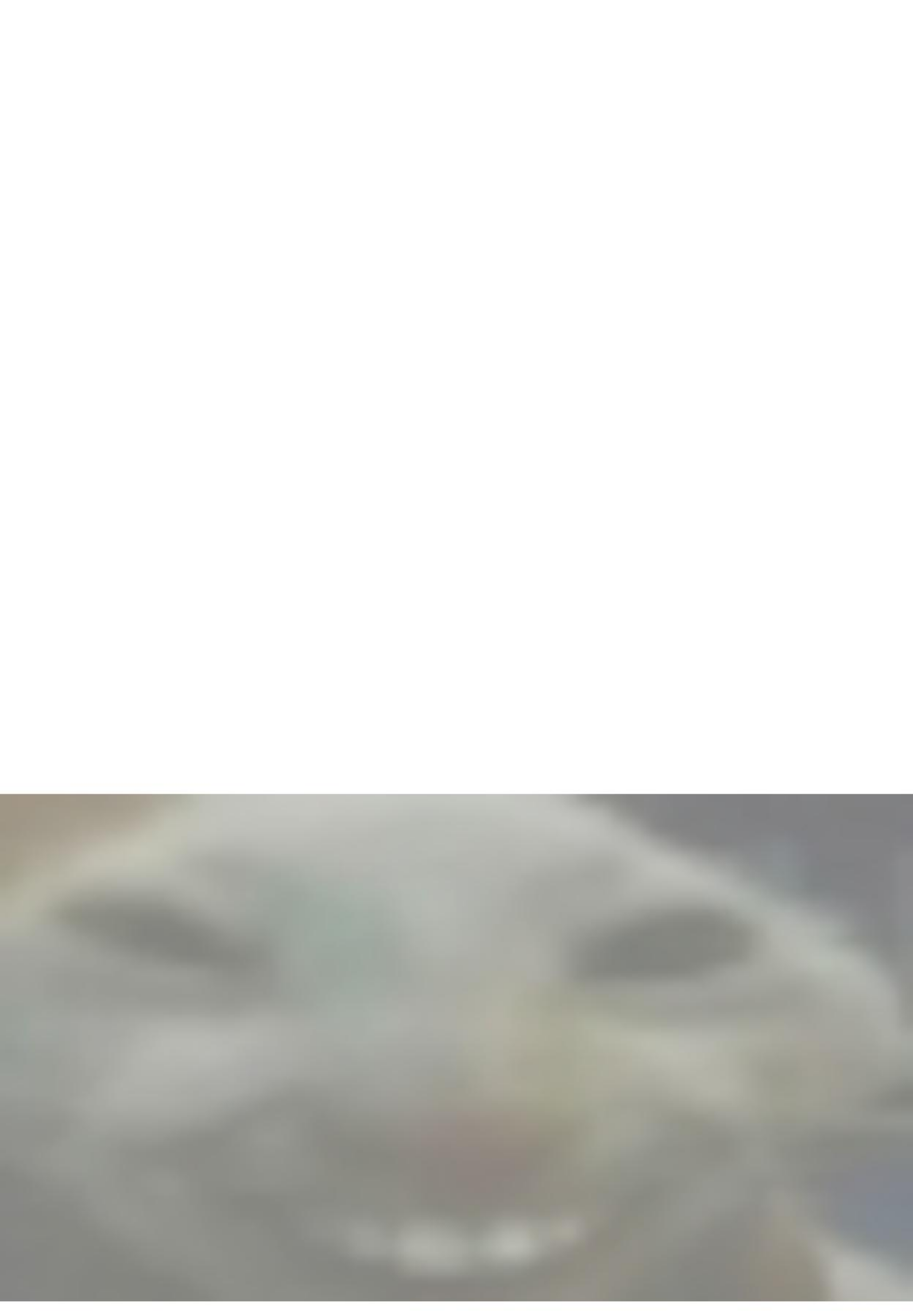

Historia

5

Zeszyt ćwiczeń

Szymon Ciechanowski

5

Historia

Zeszyt ćwiczeń dla klasy piątej
szkoły podstawowej

Redaktor serii
Wojciech Sygut

Redaktor prowadzący
Szymon Ciechanowski

Redakcja merytoryczna
Katarzyna Kucharczuk

Redakcja językowa
Anna Kołat

Korekta
Krystyna Bajor

Redakcja techniczna
Paweł Kowalski

Skład i łamanie
Oficyna Wydawnicza Pegaz / Rafał Kulig

Ilustracje

Adam Chwesiuk (s. 17); Paulina Ciecholewska (s. 43, 63, 64 – palatyn, 66); Aleksandra Kozarzewska (s. 34); Renata Motyka (s. 6, 10, 15, 26, 35 – symbole religijne, 47, 51, 72), Oficyna Wydawnicza Pegaz / Rafał Kulig (osie czasu); Agata Zarzycka (s. 16, 30, 35, 46, 57, 64)

Redakcja artystyczna
Magdalena Sarnot-Wrzecionowska, Marcin Kot

Projekt i koncepcja artystyczna
Futu Creative / Kay Humelt i Rafał Kwiczor

Koordynacja prac graficznych
Magdalena Sarnot-Wrzecionowska

Projekt okładki
Ładne Halo / Maciej Błażniak

Opracowanie kartograficzne
CartoTeam

Fotoedycja
Grzegorz Wrzecionowski

Wykaz dysponentów praw autorskich do obrazów i zdjęć zamieszczonych w publikacji

Archiwum wydawnictwa MAC: s. 6: sztandar z Ur (fragment); s. 7: malowidło egipskie; s. 20: bitwa pod Issos; s. 29: Ostatnia Wieczerza; s. 59: Bolesław Chrobry; s. 62: Bolesław Krzywousty; s. 69: Przemysław II, Wacław II, Władysław Łokietek; BE&W: s. 4: stadion w Gdańsku / Wojtkowski Cezary; s. 6: tabliczka / Alamy; s. 18: rzeźba / AKG Images GmbH; s. 23: plebejusze / Universal Images Group; s. 46: zajęcia chłopskie / AKG Images GmbH; s. 50: pospólstwo / Alamy; teatr / Lebrecht Music & Arts; s. 52: wirydarz / Alamy; skryptorium / Barbara Boensch / Imagebroker RM; s. 53: sklepienie romańskie / Alamy; s. 54: kościół w Strzelnie / Zandecki Łukasz; s. 58: kwatery z Drzwi Gnieźnieńskich / Fitak Stanisław; s. 76: miniatura / Alamy; East News: s. 23: rzymscy patrycjusze / Album / Prisma; niewolnicy / Album Online; s. 39: miniatura / Album Online; s. 42: hołd lenny / Album; s. 50: patrycjat / Album Online; s. 52: kapituła / Wiesław Zieliński; s. 79: współczesny sejm / Jan Bielecki; PhotoPower: s. 50: plebs / Bridgeman; Shutterstock.com: s. 4: Krzywa Wieża / Lukas Gojda; piramidy / Luciano Mortula – LGM; kolumna Zygmunta III / In Green; Koloseum / 1989studio; Statua Wolności / andersphoto; s. 5: siekiera / Sponner; s. 8: piramidy / givaga; s. 10: Wielki Mur Chiński / Hung Chung Chih; s. 14: Leonidas / Panos Karas; s. 16: Atena, Apollo / Dimitrios; Posejdon / jesterpop; s. 19: Świątynia Hery / canadastock; teatr w Epidauros / saiko3p; s. 20: Aleksander / Anastasios71; s. 26: termy w Bath / tungtopgun; akwedukt w Segowii / Julián Maldonado; s. 33: Hagia Sophia (widok zewnętrzny) / Jesse33; Hagia Sophia (wnętrze) / Brian Maudsley; mozaika / Faraways; s. 39: dokument / inxti; s. 44: rycerze / valex61; s. 46: sól / AlenKadr; jajka / Nattika; mąka / SeDmi; banany / Maks Narodenko; jabłka / Roman Samokhin; miód / Sławomir Zelasko; ziemniaki / Deep OV; kapusta / monticello; świnia / photomaster; cynamon i goździki / Tatyana Vyc; s. 49: Brama Floriańska / Agnes Kantaruk; rynek krakowski / S-Studio; Wawel / Nahlik; kościół Mariacki / ArtMediaFactory; s. 52: refektarz / Vladimir Korostyshevskiy; s. 53: portal romański / Ventura; portal gotycki / New Punisher; s. 53: sklepienie gotyckie / Marcin-linfernum; s. 54: kościół w Krakowie / Artur Bogacki; s. 67: zamek w Malborku / dmitry_islentev; panorama Torunia / MagMac83; s. 76: dokument / robert_s; Wikipedia: s. 32: Justynian / Petar Milošević; s. 37: Karol Wielki / Lecen; Otton I / www.bildindex.de; s. 45: miniatury / AndreasPraefcke; s. 59: Otton III / Kelson; s. 79: sejm walny / Mathiasrex

ćwiczenie o wyższym
stopniu trudności

samokształcenie

zadanie nawiązujące
do innego przedmiotu

Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Przestrzegaj praw, jakie im przysługują. Udostępniając książkę lub jej fragmenty, rób to wyłącznie w zakresie dozwolonego użytku, który określają przepisy prawa. Zawartość książki możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. Kopiuując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

© Grupa MAC S.A., Kielce 2018

Wydawca oświadcza, że dołożył wszelkich starań, aby dotrzeć do wszystkich właścicieli i dysponentów praw autorskich. Osoby, których nie udało nam się ustalić, prosimy o kontakt z wydawnictwem.

ISBN 978-83-8108-351-5

Grupa MAC S.A.
25-561 Kielce, ul. Witosa 76
tel. 41 366 55 55, faks: 41 366 33 02
e-mail: kontakt@mac.pl; www.mac.pl

Spis treści

1. Najstarsze cywilizacje

1.1	Czas w historii – przypomnienie wiadomości	4
1.2	Od myśliwego do rolnika	5
1.3	W żyznej Mezopotamii	6
1.4	W państwie faraona	7
1.5	Starożytny Izrael	9
1.6	Indie i Chiny w starożytności	10
	Podsumowanie działu 1	11

2. Starożytna Grecja

2.1	Wśród Hellenów	12
2.2	Wojny z Persami	14
2.3	Wierzenia starożytnych Greków	16
2.4	Kultura i osiągnięcia starożytnych Greków	18
2.5	Aleksander Wielki i jego państwo	20
	Podsumowanie działu 2	21

3. Starożytny Rzym

3.1	Rzymianie i ich państwo	22
3.2	Wielkie podboje Rzymian	24
3.3	Kultura starożytnych Rzymian	26
3.4	Początki chrześcijaństwa	28
3.5	Upadek cesarstwa rzymskiego	30
	Podsumowanie działu 3	31

4. Średniowieczna Europa

4.1	Bizancjum	32
4.2	Arabowie i świat islamu	34
4.3	Państwo Franków	36
4.4	Rywalizacja papieża z cesarstwem	38
4.5	Wyprawy krzyżowe	40
	Podsumowanie działu 4	41

5. Społeczeństwo i kultura średniowiecznej Europy

5.1	Feudalizm	42
5.2	Wśród rycerzy	44
5.3	Na wsi	46
5.4	W mieście	48
5.5	Kościół w średniowieczu	51
5.6	Architektura i sztuka	53
	Podsumowanie działu 5	55

6. Polska pierwszych Piastów

6.1	Początki państwa polskiego	56
6.2	Bolesław Chrobry i jego państwo	58
6.3	Kryzys i odbudowa monarchii Piastów	60
6.4	Panowanie Bolesława Krzywoustego	62
6.5	W kraju pierwszych Piastów	63
	Podsumowanie działu 6	65

7. Od rozbitcia dzielnicowego do Kazimierza Wielkiego

7.1	Podzielona Polska	66
7.2	Przemiany gospodarcze i społeczne na ziemiach polskich	68
7.3	Ku zjednoczeniu państwa	69
7.4	Polska Kazimierza Wielkiego	71
	Podsumowanie działu 7	73

8. Jagiellonowie na tronie Polski

8.1	Unia polsko-litewska	74
8.2	Wielka wojna	76
8.3	Unia Polski z Węgrami i wojna trzynastoletnia	77
8.4	Ku demokracji szlacheckiej	78
	Podsumowanie działu 8	80

1.1 Czas w historii – przypomnienie wiadomości

- 1 Uszereguj obiekty w kolejności ich powstania. Wpisz w kratki cyfry od 1 do 6. Otocz niebieskim kółkiem te obiekty, które powstały w starożytności.

Krzywa Wieża w Pizie,
XII wiek

Piramidy w Gizie,
ok. 2500 lat p.n.e.

Kolumna Zygmunta III
Wazy w Warszawie,
1644 rok

Koloseum w Rzymie,
82 rok

Stadion piłkarski
w Gdańsku, 2011 rok

Statua Wolności
w Nowym Jorku, 1886 rok

- 2 Oznacz na osi czasu:

- literą A – pierwszy rok V wieku p.n.e.,
- literą B – ostatni rok V wieku p.n.e.,
- literą C – pierwszy rok IV wieku p.n.e.

1.2 Od myśliwego do rolnika

1 Zaproponuj rozwiązania podanych problemów. Uwzględnij umiejętności i możliwości, jakie mieli ludzie pierwotni.

Mieszkańcom osady doskwiera głód.

Podjęte działania: _____

Wykorzystane umiejętności: _____

Wysycha pobliskie źródło wody.

Podjęte działania: _____

Wykorzystane umiejętności: _____

2 Poniżej wymieniono zajęcia ludzi prehistorycznych. Wpisz właściwe litery w odpowiednie rubryki tabeli.

A. Polowanie na jelenia.	E. Mielenie ziarna na mąkę.
B. Budowa ziemianki.	F. Łowienie ryb.
C. Uprawa jęczmienia.	G. Dojenie krów.
D. Zbieranie owoców leśnych.	H. Wytapianie żelaza.

Człowiek jako	
zbieracz i łowca	rolnik
_____	_____

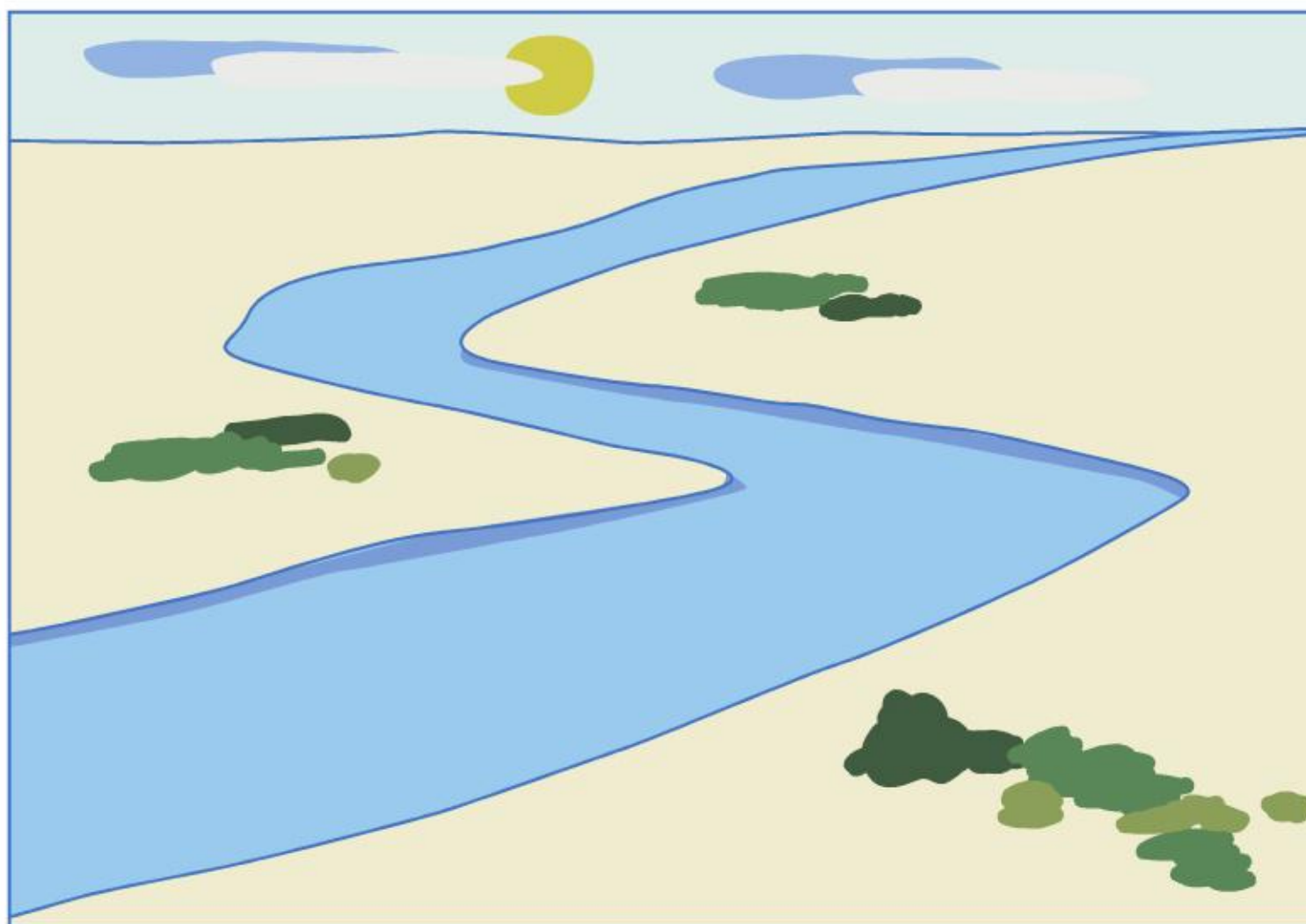
3 Jakich informacji o życiu ludzi w przeszłości dostarcza nam ten przedmiot?

Siekiera z epoki brązu

1.3 W żyznej Mezopotamii

- 1 Jak obszar ukazany na rysunku mógł się zmienić w wyniku powstania tam cywilizacji? Dorysuj jak najwięcej elementów świadczących o jej powstaniu.

- 2 Sumerowie wynaleźli pismo oraz posługiwali się kołem. Oceń znaczenie tych wynalazków dla rozwoju ludzkości.

Pismo klinowe

Koło

1.4 W państwie faraona

- 1 Wykreśl z każdego rzędu diagramu co drugą literę. Pozostałe litery utworzą hasło. Zapisz je w wyznaczonym miejscu.

- 2 Przyjrzyj się ilustracji. Podkreśl zdania prawdziwe.

- A. Malowidło przedstawia scenę na egipskiej pustyni.
- B. Tematem malowidła jest hodowla zwierząt w starożytnym Egipcie.
- C. Bohater malowidła należy do elity społeczeństwa, o czym świadczą m.in. ozdobny napierśnik i bransolety.
- D. Głowa, ręce i nogi głównego bohatera zostały ukazane z profilu, natomiast barki i oko przodem.

Fragment malowidła z kaplicy grobowej egipskiego dostojnika królewskiego Nebamuna; czas powstania: ok. 1350 r. p.n.e.

- 3 Wytłumacz, czym jest politeizm. Odwołaj się do wierzeń religijnych starożytnych Egipcjan.

4 Przeczytaj fragment egipskiej *Księgi umarłych*¹ i wykonaj polecenia.

Nie oczerniałem sługi wobec przełożonego, nie stałem się przyczyną głodu, nie stałem się przyczyną płaczu, nie zabijałem sam ani nie kazałem zabijać, nie zadawałem cierpienia nikomu. Nie pomniejszałem ofiar w świątyniach [...].

Źródło: *Księga umarłych*, w: G. Chomici, S. Sprawski, *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999

¹ *Księga umarłych* – zbiór tekstów, zawierający m.in. modlitwy. Wkładano ją do trumny, żeby pomóc zmarłemu w uzyskaniu życia wiecznego.

a) Napisz, czego możemy się dowiedzieć o życiu starożytnych Egipcjan na podstawie cytowanego fragmentu.

b) Podaj przykłady trzech czynów, które były przez Egipcjan uważane za niewłaściwe.

c) Podkreśl jedno przewinienie, które odnosi się do bogów.

★ d) Wyjaśnij, w jakim celu Egipcjanie sporządzali księgi umarłych.

5 Przyjrzyj się fotografii. Następnie odpowiedz na pytania.

a) Jak się nazywają obiekty widoczne na zdjęciu?

b) Z jakiego materiału zostały wybudowane?

c) W którym tysiącleciu powstały?

★ d) Jaką funkcję pełniły w starożytnym Egipcie, a jaką – pełnią dzisiaj?

1.5 Starożytny Izrael

- 1 Odczytaj litery od prawej do lewej strony, aby odszyfrować hasło. Zapisz je i wyjaśnij jego znaczenie.

A N A C E I B O A I M E I Z

- 2 Zaznacz na osi czasu tysiąclecie, w którym Izraelici osiedlili się w Ziemi Obiecanej.

- 3 Jaki tryb życia, wędrowny czy osiadły, prowadzili Hebrajczycy w tych okresach, które zostały wymienione w poniższych punktach? Wpisz właściwe litery w odpowiednie rubryki tabeli.

- A. Wyprawa do Ziemi Obiecanej pod wodzą Abrahama.
B. Budowa świątyni Salomona.
C. Wędrówka pod przewodnictwem Mojżesza.
D. Zamieszkanie w Kanaan.

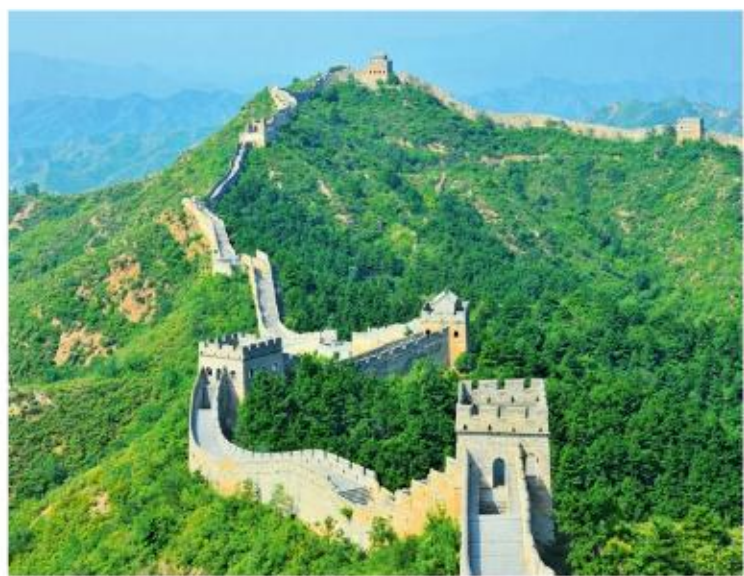
Hebrajczycy jako lud	
wędrowny	osiadły

- 4 Judaizm jest religią monoteistyczną. Wyjaśnij, co to oznacza.

1.6 Indie i Chiny w starożytności

1 Przedstaw jedno z osiągnięć mieszkańców doliny Indusu.

2 Uzupełnij informacje na temat zabytku przedstawionego na zdjęciu.

Miejsce powstania: _____

Wiek rozpoczęcia budowy: _____

Przeznaczenie: _____

3 Ułóż wyrazy z sylab zapisanych na cegłach. Następnie zapisz je w wyznaczonym miejscu.

4 Chińczycy byli twórcami wielu wynalazków. Poszukaj informacji o jednym z nich. Narysuj go i napisz, do czego służy.

Podsumowanie działu 1

Zaznacz właściwe zakończenia zdań.

- 1** Pierwsi ludzie pojawili się 4 miliony lat temu na kontynencie
A. afrykańskim.
B. europejskim.
C. amerykańskim.
- 2** Skutkiem rewolucji neolitycznej było
A. ujarzmienie sił przyrody.
B. przejście z koczowniczego trybu życia na osiadły.
C. opanowanie umiejętności rozpalania ognia.
- 3** Mezopotamią nazywamy
A. kraj zamieszkiwany przez starożytnych Egipcjan.
B. miejsce pojawienia się praprzodków człowieka.
C. krainę, w której narodziła się cywilizacja Sumerów.
- 4** Nad rzekami Hunag-he i Jangcy rozwinęła się cywilizacja starożytnych
A. Sumerów.
B. Chińczyków.
C. Izraelitów.
- 5** Egipski skryba należał do warstwy
A. chłopów.
B. rzemieślników.
C. urzędników.
- 6** Pismo hebrajskie było jednym z największych osiągnięć
A. Sumerów.
B. Egipcjan.
C. Izraelitów.
- 7** Władcą w starożytnych Chinach był
A. cesarz.
B. faraon.
C. król.
- 8** Osiągnięcia starożytnych cywilizacji w dziedzinie budownictwa to
A. ziggurat w Ur, Dekalog, alfabet fenicki.
B. piramida Cheopsa, ziggurat w Ur, świątynia Salomona.
C. piramida Cheopsa, kanał nawadniający, hieroglify.
- 9** Piramidy w Gizie pełniły funkcję
A. grobowców.
B. świątyń.
C. rezydencji królewskich.

2.1 Wśród Hellenów

- 1 Przeczytaj tekst źródłowy. Następnie wykonaj polecenia.

Z Egiptu znowu nadchodzą
 Liny, i maszty, i żagle; wonne kadzidło¹ zaś – z Syrii.
 Kreta nam piękna dostarcza cyprysów² na bogów świątynie,
 Z Libii zaś mamy na sprzedaż kości słoniowej dostatek.
 Rodos przesyła rodziniki i figi, snów słodkich przyczynę.
 Euboja³ – drzewa gruszkowe i jabłka nad podziw dorodne. [...]
 Fenicja słodkie owoce swej palmy śle nam – daktyle,
 Łoża zaś Kartagińczyk i barwne przesyła poduszki.

Źródło: Hermippos, *Phormophoroi* – Tragarze, w: L. Winniczuk, *Ludzie, zwyczaje i obyczaje starożytnej Grecji i Rzymu*, Warszawa 1983

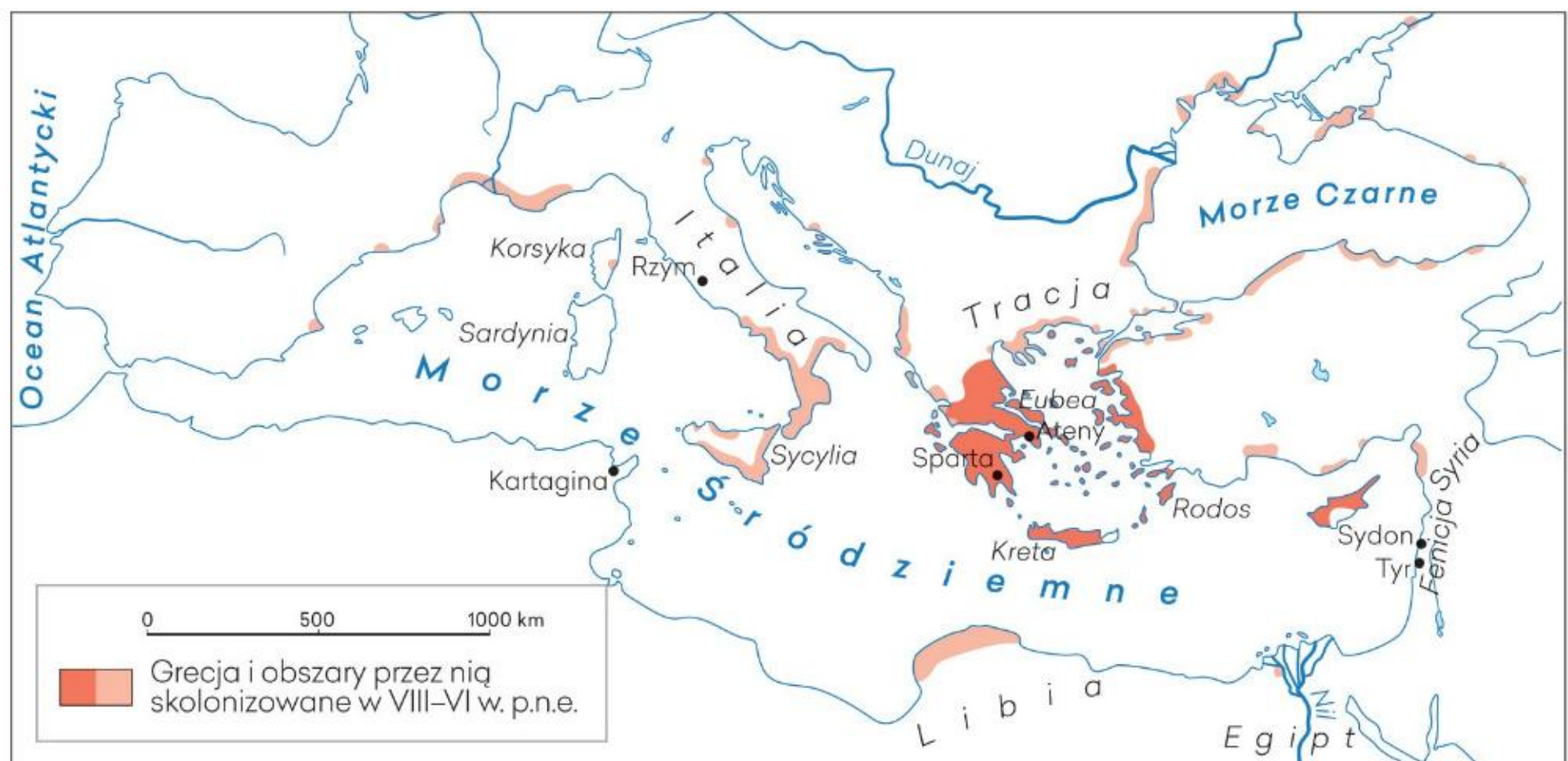
¹ Wonne kadzidło – silna substancja zapachowa.

² Cyprys – drzewo iglaste.

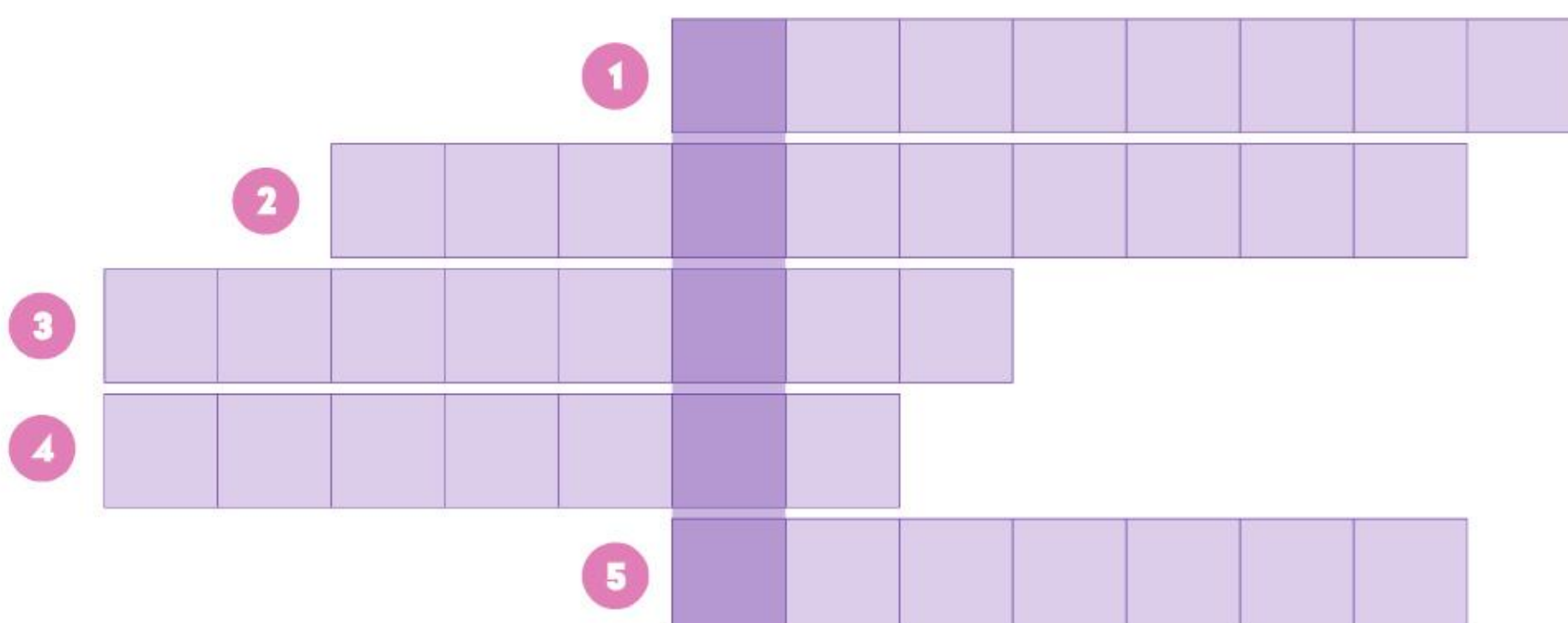
³ Euboja – Eubea, wyspa grecka na Morzu Egejskim.

- a) Wyjaśnij, jakie znaczenie miał handel w życiu starożytnych Greków.

- b) Połącz liniami terytorium starożytnej Grecji i kraje, z którymi Hellenowie utrzymywali kontakty handlowe.

2 Rozwiąż krzyżówkę i krótko wyjaśnij hasło.

1. Ateńska świątynia poświęcona bogini Atenie.
2. Sposób sprawowania władzy w starożytnych Atenach.
3. Wybitny polityk ateński, jeden z twórców demokracji.
4. Zamorska posiadłość macierzystej polis.
5. Dowódca wojskowy w starożytnych Atenach.

Hasło: _____ — _____

- 3** Wyobraź sobie, że ty i twoja koleżanka lub kolega z ławki przebywacie właśnie na ateńskiej agorze. Dyskutujecie o wniosku, który pojawił się na zgromadzeniu ludowym. Dotyczy on nałożenia podatków na wszystkich Ateńczyków. Poniżej zapiszcie przebieg swojej dyskusji.

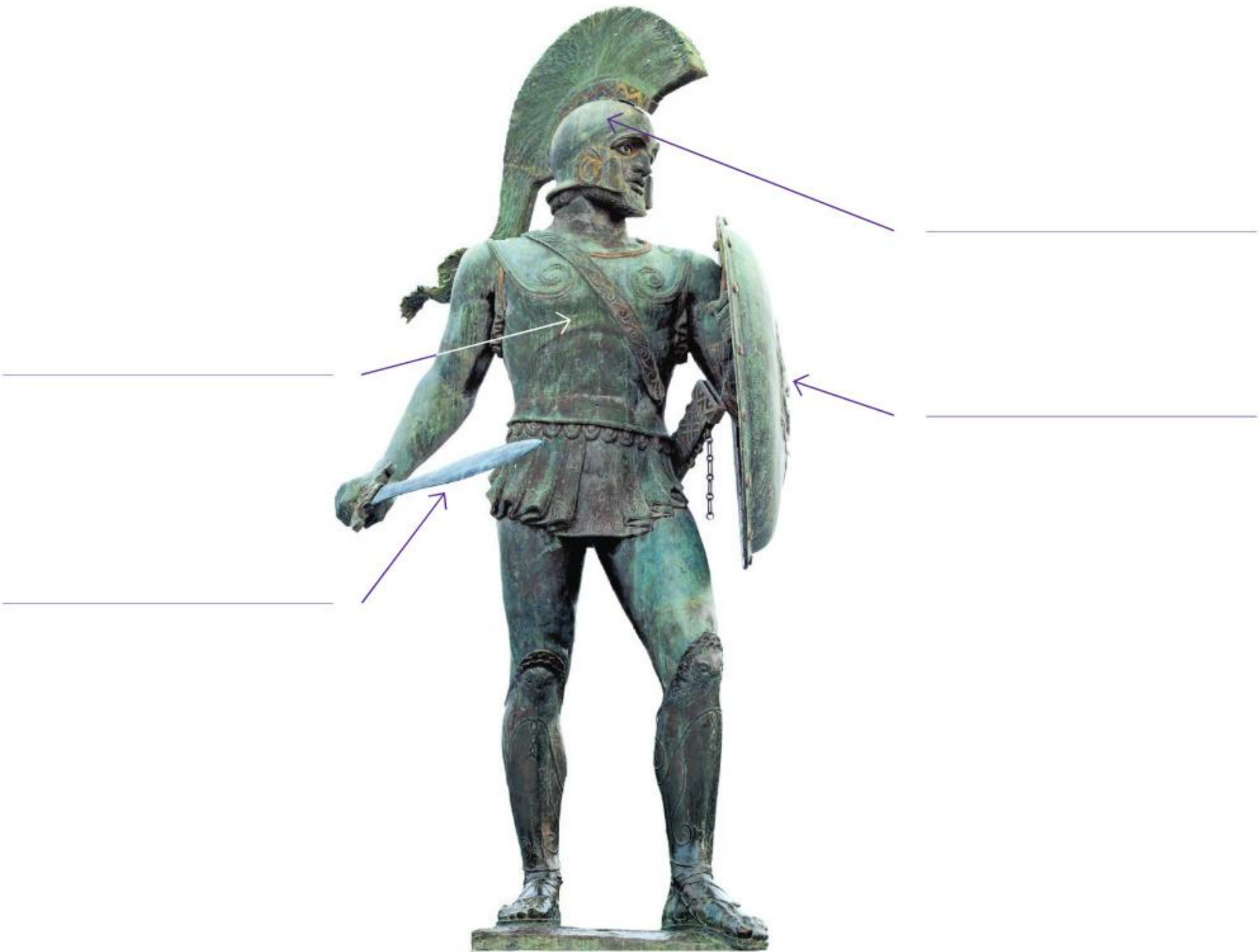
a) Podaj argumenty uzasadniające poparcie wniosku.

b) Przekaż zeszyt osobie siedzącej obok. Jej zadaniem będzie przedstawienie zdania przeciwnego i uzasadnienie go.

c) Czy twój rozmówca cię przekonał? Napisz, jak zagłosujesz w sprawie wniosku. A może zgłosisz inną propozycję?

2.2 Wojny z Persami

- 1 Przyjrzyj się posągowi króla Sparty, Leonidas, ukazanemu w stroju hoplity. Podpisz wskazane elementy uzbrojenia.

- 2 Oceń, czy podane zdania są prawdziwe, czy fałszywe. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, albo F, jeśli jest fałszywe.

Spartańscy hoplici słynęli w starożytnej Helladzie z najlepszego wykształcenia wojskowego.	☐ P	☐ F
W Sparcie ustanowiono taki sam sposób sprawowania władzy jak w Atenach.	☐ P	☐ F
Obywatele Sparty od najmłodszych lat byli wychowywani tak, by posłusznie służyli państwu.	☐ P	☐ F
Spartańskie wychowanie możemy określić jako beztroskie, radosne.	☐ P	☐ F

- 3 Zaznacz na osi czasu:
- a) datę zwycięstwa Greków pod Maratonem,
 - b) rok, w którym Grecy ponieśli klęskę pod Termopilami.

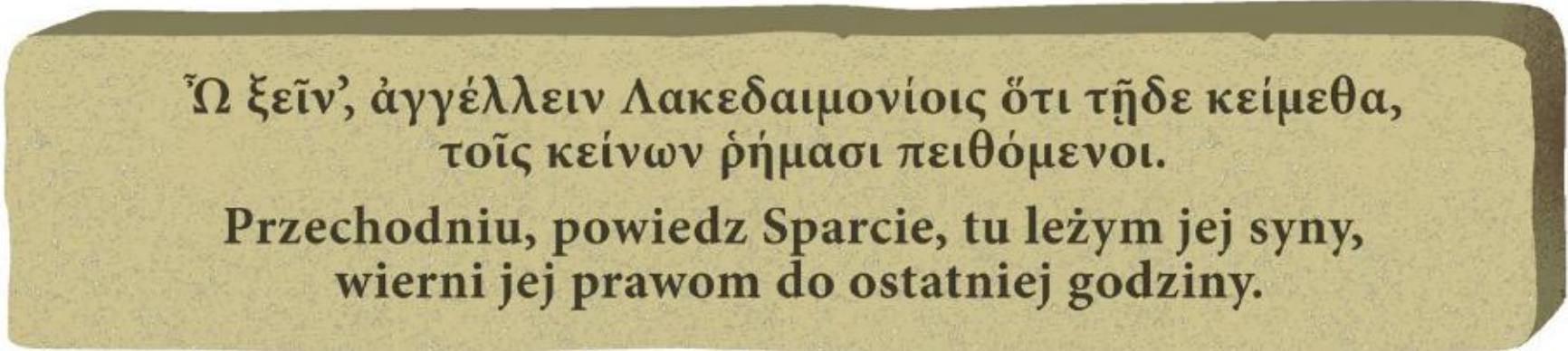
wiek

VII	VI	V	IV	III	II	I	p.n.e.	n.e.
-----	----	---	----	-----	----	---	--------	------

- 4 Uzupełnij tabelę.

Bitwy Greków z Persami			
rok	miejsce	dowódca grecki	zwycięzca
	Maraton	Miltiades	
480 rok p.n.e.			Persowie
	Salamina	Temistokles	
479 rok p.n.e.		Pauzaniaasz	

- 5 Przeczytaj wierszowany napis autorstwa greckiego poety Symonidesa z Keos, wyryty na grobie króla Leonidas. Następnie wykonaj polecenia.

- a) Napisz, do jakiego wydarzenia historycznego odnoszą się słowa Symonidesa.
- b) Wyjaśnij, jaki cel przyświecał autorowi tych słów.
- c) Ustal, gdzie w Polsce wyryto podobny napis. Kogo on upamiętnia?

2.3 Wierzenia starożytnych Greków

1 Podpisz posągi greckich bogów.

2 Do współczesnego języka przeszło wiele określeń znanych z mitologii greckiej. Zatytułuj ilustracje, używając związków frazeologicznych mających pochodzenie mitologiczne.

3

Wyjaśnij, na czym polegał religijny charakter starożytnych igrzysk olimpijskich.

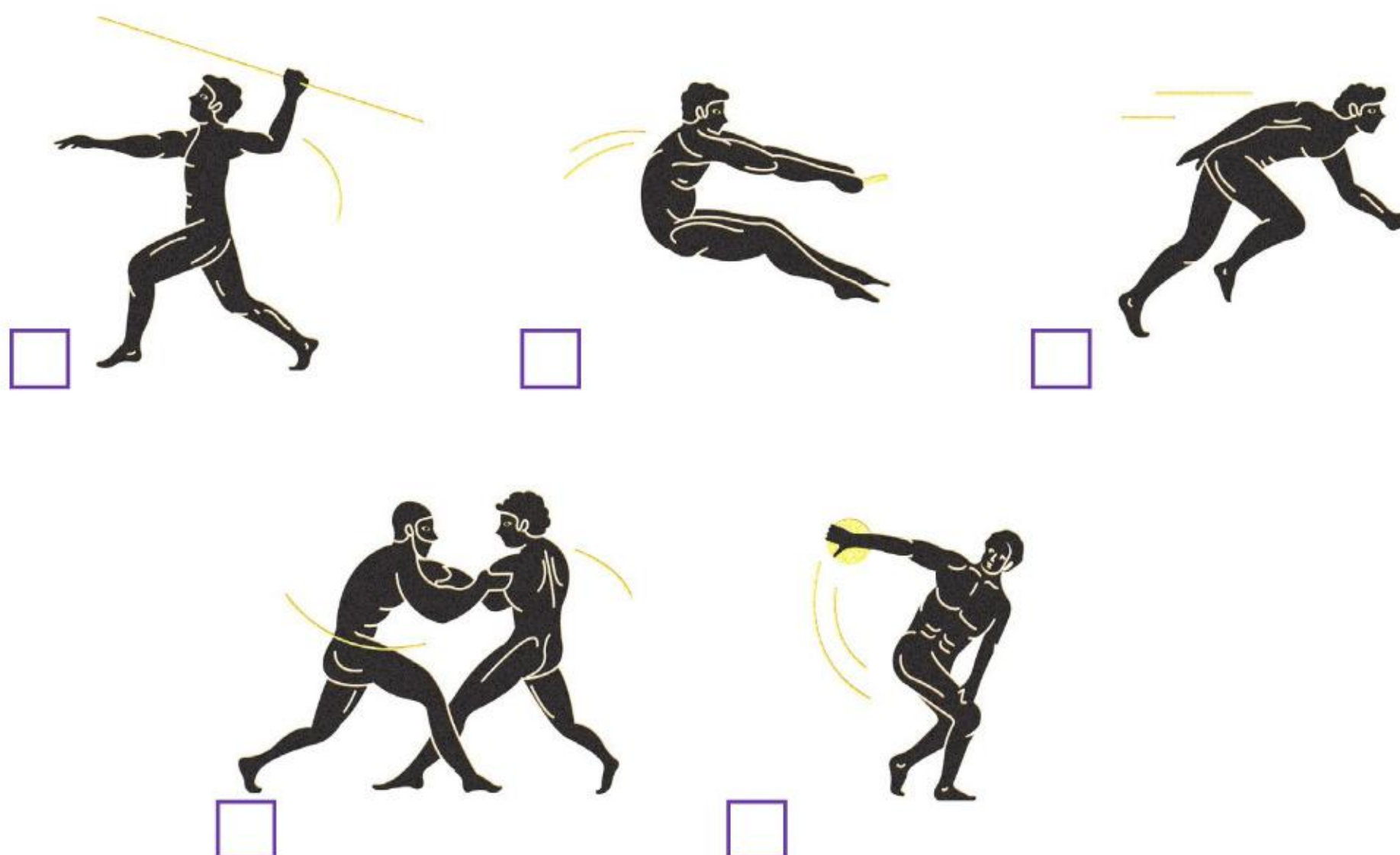

Przeczytaj utwór autorstwa greckiego poety Lukillosa. Następnie uszereguj konkurencje pięcioboju olimpijskiego według kolejności ich występowania w wierszu. Wpisz w kratki cyfry od 1 do 5.

Ani nikt szybciej ode mnie... nie padł na ziemię w zapasach,
 Ani nikt wolniej niż ja... biegu na stadion nie przebiegł,
 Do dyskum¹ nawet nie doszedł, a nóg mych unieść wysoko
 W skoku nie mogłem już w żadnym po prostu wypadku.
 Garbus lepiej by rzucał oszczepem: a więc w pięcioboju
 Pierwszym nazwano mnie, bo pięć razy pobito.

Źródło: Lukillos, *Epigramat*, w: G. Chomicki, S. Sprawski, *Starożytność. Teksty źródłowe...*

¹ Do dyskum – do dysku.

2.4 Kultura i osiągnięcia starożytnych Greków

1 Połącz postaci z odpowiednimi opisami.

- Sofokles

Homer

Hipokrates

Arystoteles

Herodot

- wędrowny śpiewak, poeta; przypisuje mu się autorstwo *Iliady* i *Odysei*
 - podróżnik; w swojej pracy *Dzieje* opisał historię Hellady i krajów sąsiednich, jest nazywany ojcem historii
 - wielki filozof starożytny; twórca takich pojęć jak „demokracja” i „sąd”
 - lekarz grecki, zwany ojcem medycyny; jako pierwszy diagnozował różne choroby
 - jeden z najwybitniejszych greckich dramatopisarzy; autor tragedii *Antygona*

2 Przyjrzyj się zamieszczonej fotografii. Oceń, czy podane zdania są prawdziwe, czy fałszywe. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, albo F, jeśli jest fałszywe.

Bokser z Kwirynału,
rzeźba z brązu z III wieku p.n.e.

Rzeźba przedstawia jednego z greckich bogów.	☐ P	☐ F
Autor rzeźby wiernie odwzorował proporcje ludzkiego ciała.	☐ P	☐ F
Postać została przedstawiona w sposób nierealistyczny.	☐ P	☐ F
Celem autora rzeźby było ukazanie piękna ciała człowieka.	☐ P	☐ F
Rzeźba mogłaby stanąć w Muzeum Historii Sportu.	☐ P	☐ F
Posąg został wykonany w epoce brązu.	☐ P	☐ F

- 3 Napisz, jakie było przeznaczenie obiektów widocznych na zdjęciach.

Świątynia Hery w Pestum

Teatr w Epidauros

- 4 Przeczytaj tekst autorstwa Tukidydesa i odpowiedz na pytania.

[...] nie zbłądziłby ten, kto na podstawie wyżej przytoczonych dowodów nabrał przekonania, że właśnie tak było, jak to przedstawiłem, i nie powinien ufać poetom, którzy upiększali i wyolbrzymiali przeszłość, ani też [pisarzom], którzy przedstawiali wypadki w sposób raczej interesujący niż prawdziwy. Są to bowiem rzeczy nie dające się udowodnić [...]. Słuszne byłoby tedy mniemanie, że osiągnąłem, opierając się na oczywistych dowodach, rezultaty wystarczające, jeśli się zważy, że idzie o tak zamierzchłą przeszłość.

Tukidydes, *Wojna peloponeska*, tłum. K. Kumaniecki, opr. R. Turasiewicz, Wrocław 1991

- a) Czym – według Tukidydesa – historia różni się od literatury?

- b) O co zadbał Tukidydes, opisując wydarzenia z przeszłości?

2.5 Aleksander Wielki i jego państwo

- 1 Postaw znak ✕ przy informacjach, które dotyczą Aleksandra Wielkiego.

- ☐ Zasłynął jako utalentowany wódz.
- ☐ Stworzył olbrzymie imperium, sięgające granic Indii.
- ☐ Był ojcem króla Filipa II.
- ☐ Gardził kulturą starożytnych Hellenów.
- ☐ Jego podboje przyczyniły się do powstania kultury hellenistycznej.

- 2 Przyjrzyj się mozaice ukazującej bitwę pod Issos. Wybierz zakończenia podanych zdań. Podkreśl właściwe wyrazy w każdym nawiasie.

- 1 Aleksander Wielki
- 2 król Dariusz

Bitwa pod Issos
– mozaika z II wieku p.n.e.

Aleksander na swoim koniu, Bucefale, znajduje się z (*prawej/ lewej*) strony mozaiki. Jego długa włócznia przebija właśnie perskiego (*jeźdźca/ piechura*). Tematem dzieła jest (*atak/ odwrót*) wojsk macedońskich i (*atak/ ucieczka*) armii perskiej. Stojący na rydwanie król Dariusz z (*przerażeniem/ radością*) patrzy na postępy przeciwnika.

Podsumowanie działu 2

Zaznacz właściwe zakończenia zdań.

- 1** Skutkiem wielkiej kolonizacji było
 - A. zdobycie przez Ateny przewagi nad innymi polis.
 - B. zasiedlenie Europy Północnej przez starożytnych Greków.
 - C. rozprzestrzenienie się kultury greckiej w basenie Morza Śródziemnego.

- 2** O sprawach ważnych dla swej polis Ateńczycy decydowali
 - A. w trakcie obrad zgromadzenia ludowego.
 - B. podczas przedstawień teatralnych.
 - C. w czasie igrzysk olimpijskich.

- 3** W bitwie pod Maratonem starły się ze sobą wojska
 - A. macedońskie i perskie.
 - B. ateńskie i spartańskie.
 - C. greckie i perskie.

- 4** Snucie rozważań na temat sensu ludzkiego życia było głównym zajęciem starożytnych
 - A. hoplitów.
 - B. filozofów.
 - C. architektów.

- 5** W igrzyskach organizowanych w Olimpii rywalizowali ze sobą
 - A. greccy sportowcy.
 - B. architekci i rzeźbiarze.
 - C. autorzy tragedii i komedii.

- 6** Dziejopisarstwo było zajęciem
 - A. Herodota.
 - B. Hipokratesa.
 - C. Sofoklesa.

- 7** W starożytnej Grecji Partenon był miejscem
 - A. rozgrywania zawodów sportowych.
 - B. czci greckiej bogini Ateny.
 - C. bitwy Greków z Persami.

- 8** Starożytny grecki rolnik, proszący o udany zbiór oliwek, modlił się do
 - A. Dionizosa i Demeter.
 - B. Hery i Ateny.
 - C. Apolla i Hadesa.

- 9** W starożytnej Grecji agora spełniała podobną funkcję do tej, jaką współcześnie pełni
 - A. teatr.
 - B. stadion.
 - C. rynek.

3.1 Rzymianie i ich państwo

- 1 Wykonaj polecenia na osi czasu.
- Zaznacz na osi czasu roczną datę założenia Rzymu.
 - W którym wieku ustanowiono w Rzymie republikę? Pokoloruj odpowiednie pole.

wiek									p.n.e.	n.e.
IX	VIII	VII	VI	V	IV	III	II	I		I

- 2 Zapoznaj się z wydatkami rzymskiej rodziny, składającej się z trzech osób. Następnie wykonaj polecenie.

Dzień 1.	
ser	1 as
chleb	8 asów
oliwa	3 asy
wino	3 asy
suma	15 asów

Dzień 2.	
chleb	8 asów
oliwa	5 asów
cebula	5 asów
garnek	1 as
chleb dla niewolnika	2 asy
wino	2 asy
suma	23 asy

Dzień 3.	
chleb	8 asów
chleb dla niewolnika	4 asy
kasza	3 asy
suma	15 asów

As – moneta z brązu w starożytnym Rzymie.

Źródło danych: L. Winniczuk, *Ludzie, zwyczaje i obyczaje...*

Czy są to wydatki rodziny zamożnej czy ubogiej? Uzasadnij odpowiedź, podając dwa argumenty. Weź pod uwagę, że w tym okresie pół kilograma mięsa kosztowało 48 asów, a dzienna płaca wynosiła od 5 do 20 asów.

3 Poniżej wymieniono elementy charakterystyczne dla ustroju starożytnego Egiptu i republiki rzymskiej. Wpisz właściwe litery w odpowiednie rubryki tabeli.

- A. Instytucje państwowe wybierają i kontrolują urzędników.

B. Obywatele nie mają wpływu na rządy w państwie.

C. Monarcha ma nieograniczoną władzę.

D. Obywatele mają możliwość wpływu na rządy w państwie.

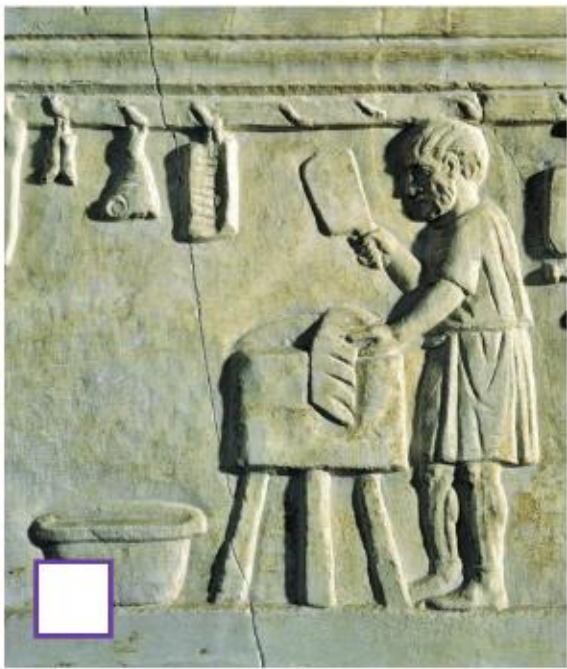
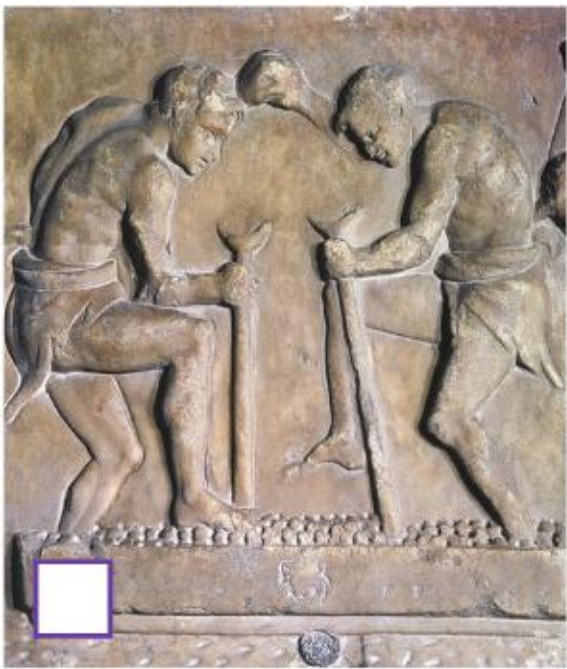
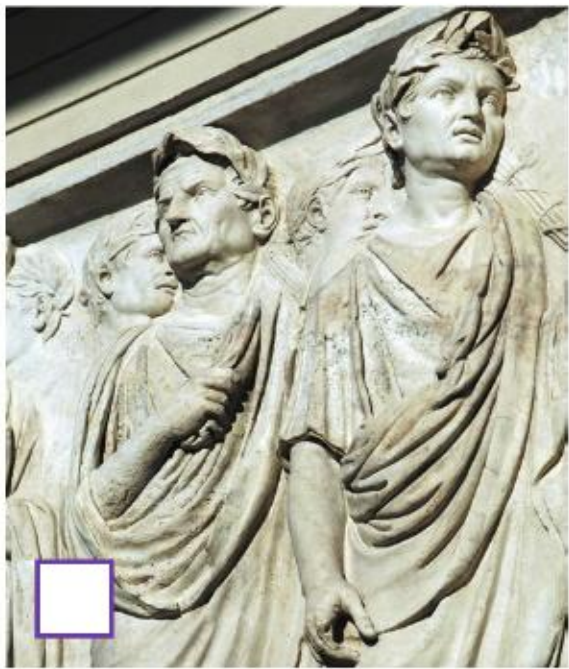
E. Państwo jest własnością panującego.

F. Władca stanowi prawo obowiązujące wszystkich mieszkańców.

G. Istnieje senat – instytucja wpływająca na rządy w państwie.

Państwo faraonów	Republika rzymska
_____	_____

4 Przedstawiciele których grup społecznych starożytnego Rzymu zostali ukazani na zamieszczonych płaskorzeźbach? Podpisz zdjęcia. Następnie przyporządkuj do nich odpowiednie opisy, wpisując w kratki właściwe litery.

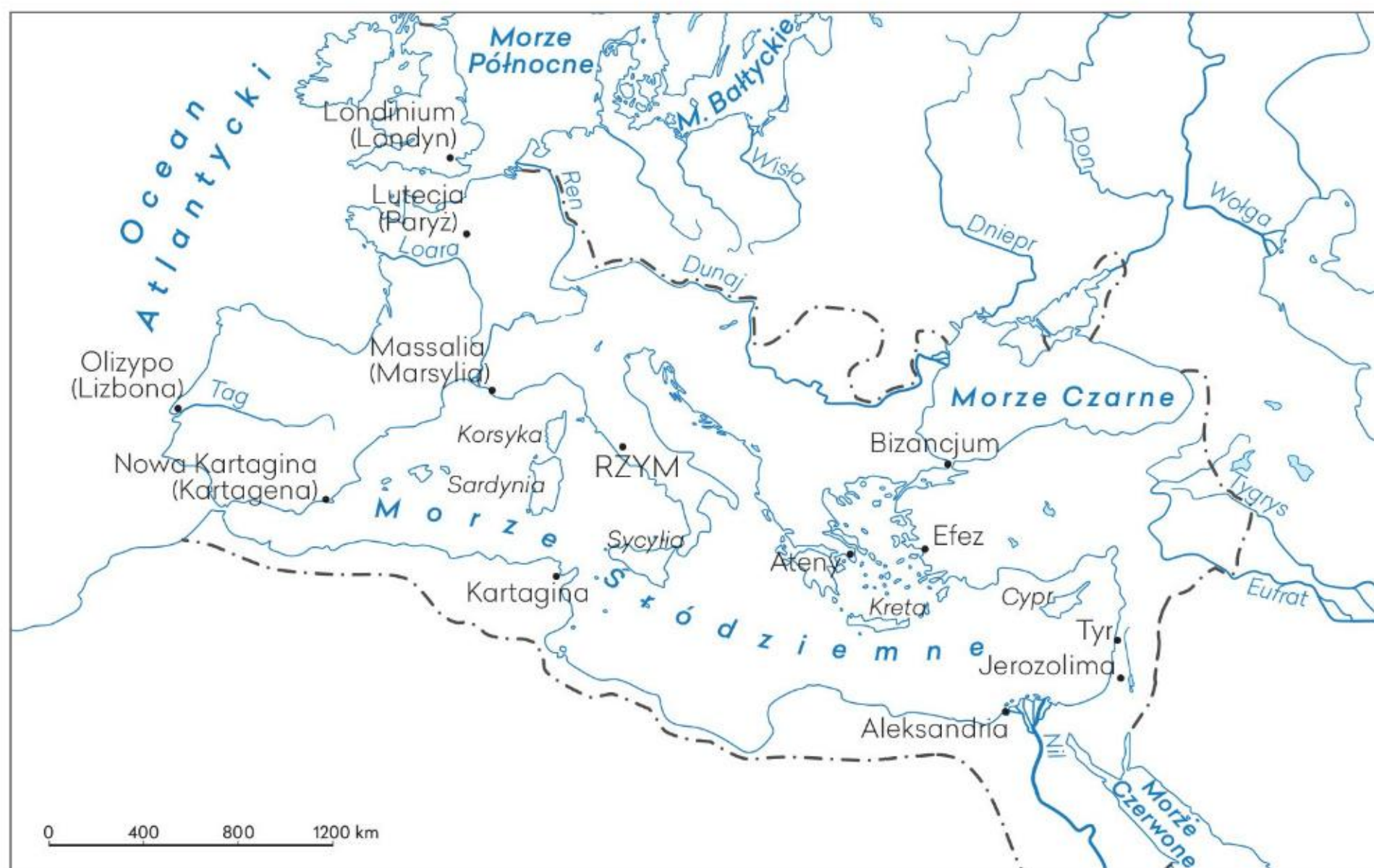
- A. Przedstawiciele tej grupy nie mieli żadnych praw. Trudnili się niewolniczą pracą w kopalniach lub przy budowie dróg.

B. Rzymianie należący do tej warstwy społecznej cieszyli się wolnością. Zajmowali się głównie rzemiosłem i handlem.

C. Najbogatsza grupa społeczna w starożytnym Rzymie, posiadacze wielkich majątków ziemskich. Sprawowali ważne urzędy państwowe.

3.2 Wielkie podboje Rzymian

- 1 Wykonaj polecenia na mapie konturowej.

- Podkreśl nazwę miasta będącego stolicą Imperium Romanum.
- Zaznacz czarną kredką granice państwa rzymskiego w II wieku n.e.
- Wpisz w odpowiednich miejscach nazwy kontynentów, na których Rzymianie mieli swoje posiadłości.
- W miejscu gdzie leży dzisiejsza Francja, zapisz nazwę ówczesnej rzymskiej prowincji znajdującej się na tym terenie. Ustal, od czego pochodziła ta nazwa.

- Zamaluj dowolnym kolorem te obszary Imperium Romanum, na których rozwinęła się kultura romańska.

- 2 Podaj jedną przyczynę upadku republiki rzymskiej w I wieku p.n.e.

3 Uzupełnij zdania.

Pod koniec I wieku p.n.e. pełnię władzy w starożytnym Rzymie uzyskał _____. Od tego czasu państwo rzymskie było nazywane _____.

Instytucje republikańskie przetrwały wprawdzie po upadku republiki, ale najważniejsze decyzje państwowe podejmował władca noszący tytuł _____.

4 Przeczytaj fragment dzieła historyka żydowskiego Józefa Flawiusza, żyjącego w I wieku n.e. Następnie wykonaj polecenia.

Żołnierze piesi noszą jako osłonę pancerze i hełmy i z obu boków mają przypasane miecze. Ten po lewej stronie jest znacznie dłuższy [...] Doborowi¹ żołnierze stanowiący straż wodza noszą włócznię i okrągłą tarczę, a pozostałe oddziały liniowe² dzidę i tarczę podłużną, a ponadto mają piłę, koszyk, łopatkę, toporek i jeszcze pas, nóż, łańcuch oraz żywność na trzy dni.

Źródło: Józef Flawiusz, *Wojna żydowska*, Warszawa 1995

¹ Doborowy – doskonały, najlepszy.

² Oddziały liniowe – wojska biorące bezpośredni udział w walce z nieprzyjacielem na linii frontu.

- a) Podkreśl te elementy uzbrojenia legionistów, które chroniły ich ciało przed ciosami przeciwnika.
- b) Wyjaśnij, dlaczego legioniści nosili przy sobie żywność.

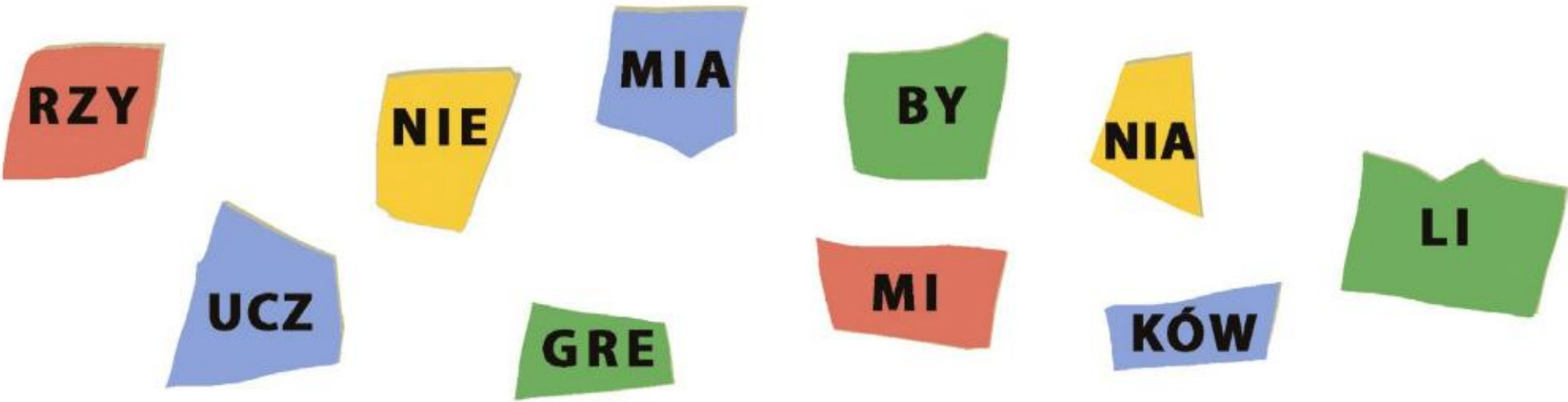
5 Wyjaśnij poniższe terminy.

Romanizacja – _____

Szlak bursztynowy – _____

3.3 Kultura starożytnych Rzymian

- 1 Ułóż zdanie z fragmentów rzymskiej mozaiki. Następnie podaj jeden argument potwierdzający jego prawdziwość.

Odczytane zdanie: _____

Argument potwierdzający jego prawdziwość: _____

- 2 Wyobraź sobie, że jesteś wysokim urzędnikiem rzymskim. Prosisz zarządcę prowincji o pieniądze na budowę poniższych obiektów. Napisz mu, jakie korzyści przyniosą mieszkańcom te obiekty.

3 Przyjrzyj się mapie i wykonaj polecenia.

a) Nadaj mapie tytuł i go zapisz.

b) W której części półwyspu sieć dróg była najgęstsza? Wyjaśnij dlaczego.

c) Wymień nazwy dróg, które łączyły Rzym z południową częścią Italii.

4 W jaki sposób współcześni ludzie korzystają z osiągnięć starożytnych Rzymian? Odpowiedz na to pytanie, odwołując się do wybranego dzieła sztuki, konkretnej budowli lub przykładów z życia codziennego.

3.4 Początki chrześcijaństwa

- 1 Zatytułuj podane fragmenty Ewangelii, odwołując się do życia Jezusa. Uporządkuj je według chronologii zdarzeń. Wpisz w kratki cyfry od 1 do 5.

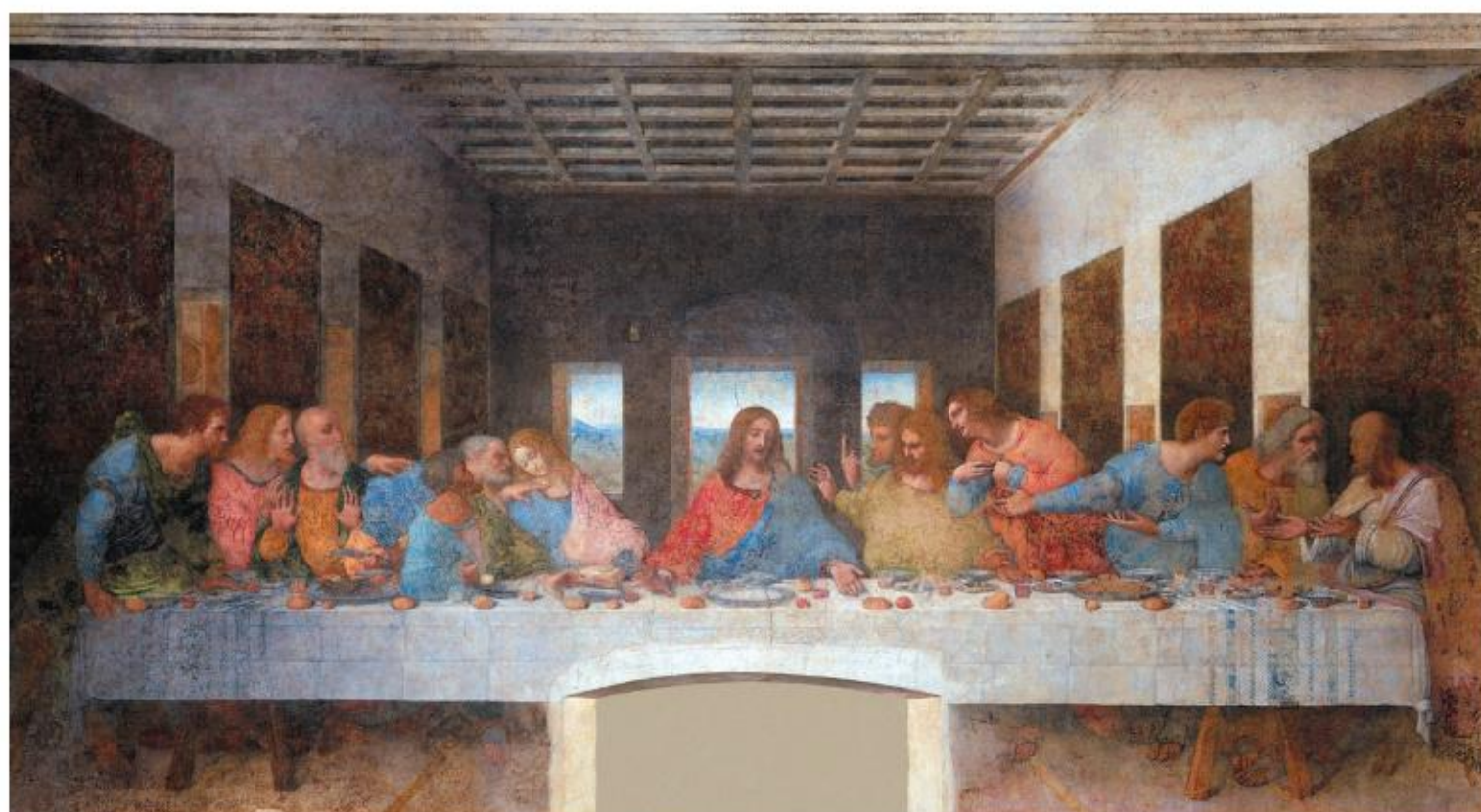
Kolejność	Twój tytuł	Fragment Ewangelii
		Wtedy Piłat, chcąc zadowolić tłum, uwolnił Barabasa, Jezusa zaś kazał ubiczować i wydał na ukrzyżowanie. Mk 15, 15
		Kiedy [Maryja i Józef] tam [w Betlejem] przebywali, nadszedł dla Maryi czas rozwiązania ¹ . Porodziła swego pierworodnego Syna, owinęła Go w pieluszki i położyła w żłobie [...]. Łk 2, 6–7
		Było już około godziny szóstej i mrok ogarnął całą ziemię aż do godziny dziewiątej. [...] Wtedy Jezus zawołał donośnym głosem: „Ojcze, w Twoje ręce powierzam ducha mego”. Po tych słowach wyzionął ducha. Łk 23, 44–46
		Zeszedł z nimi na dół i zatrzymał się na równinie. Był tam duży poczet ² Jego uczniów i wielkie mnóstwo ludu [...]; przyszli oni, aby Go słuchać i znaleźć uzdrowienie ze swych chorób. Łk 6, 17–19
		A gdy nadeszła pora, zajął miejsce u stołu i Apostołowie z Nim. Wtedy rzekł do nich: „Gorąco pragnęłem spożyć Paschę ³ z wami, zanim będę cierpiał [...]”. Łk 22, 14–15

Źródło: *Biblia Tysiąclecia*, wyd. IV, Poznań 2003

¹ Rozwiązanie – tu: poród.
² Poczet – tu: grupa.
³ Pascha – tu: święto żydowskie.

Obejrzyj dokładnie malowidło ściennie włoskiego artysty i uczonego Leonarda da Vinci, a następnie wykonaj polecenia.

Leonardo da Vinci, *Ostatnia Wieczerza*

- a) Który fragment Ewangelii został przedstawiony przez malarza?
Podaj odpowiedni numer z tabeli z ćwiczenia 1: _____.
- b) Napisz, z jakiego powodu ukazane osoby zebrały się przy stole.
W tym celu sięgnij do tekstu Ewangelii.

Przeczytaj poniższe przykazania i zasady wiary. Wpisz litery CH w kratki obok tych prawd i zasad, które obowiązują chrześcijan, literę J obok tych dotyczących wyznawców judaizmu, lub W – jeśli są one wspólne dla obu religii.

☐	Oczekiwanie na przyjscie Mesjasza.
☐	Powstrzymanie się od pracy w dni świąteczne.
☐	Wiara w jednego Boga.
☐	Wiara w zmartwychwstanie Jezusa.
☐	Oddawanie należytego szacunku rodzicom.
☐	Zakaz zabijania, kradzieży, cudzołożenia i mówienia nieprawdy.

3.5 Upadek cesarstwa rzymskiego

1 Wymień przejawy kryzysu w państwie rzymskim w wiekach IV i V.

- _____
- _____
- _____

2 Uszereguj poniższe wydarzenia w taki sposób, aby utworzyły ciąg związków przyczynowo-skutkowych. W tym celu wpisz we właściwej kolejności litery, które im odpowiadają.

- A. Pozbawienie władzy cesarza Romulusa Augustulusa.
- B. Zajęcie Italii przez barbarzyńców.
- C. Najazd Hunów na Europę.
- D. Upadek cesarstwa zachodniorzymskiego.
- E. Ucieczka plemion germańskich na zachód i południe Europy, a następnie wdarcie się ich na teren imperium rzymskiego.

3 Upadek cesarstwa zachodniorzymskiego jest uznawany przez historyków za koniec starożytności i początek średniowiecza. Wpisz w odpowiednie miejsca na osi czasu nazwy obu epok i rok tego wydarzenia.

--	--

Podsumowanie działu 3

Zaznacz właściwe zakończenia zdań.

- 1** Rzym powstał
A. w pierwszej połowie VIII wieku p.n.e.
B. w drugiej połowie VIII wieku p.n.e.
C. w drugiej połowie VIII wieku n.e.
- 2** Najwyższa władza w republice rzymskiej należała do
A. edylów.
B. kwestorów.
C. konsulów.
- 3** Starożytny Rzymianin, właściciel zakładu kowalskiego, należał do grupy
A. patrycjuszy.
B. plebejuszy.
C. niewolników.
- 4** Znajdująca się w Gdańsku fontanna Neptuna przedstawia sylwetkę rzymskiego boga
A. mórz.
B. lądów.
C. zaświatów.
- 5** Pierwszym cesarzem Rzymu był
A. Romulus.
B. Juliusz Cezar.
C. Oktawian August.
- 6** Aby zobaczyć walki z udziałem gladiatorów, starożytny Rzymianin musiał się wybrać
A. do amfiteatru.
B. na forum.
C. do term.
- 7** Od narodzin Jezusa Chrystusa do wydania edyktu mediolańskiego upłynęło
A. więcej niż trzysta lat.
B. równo trzysta lat.
C. mniej niż trzysta lat.
- 8** Chrześcijaństwo stało się religią panującą w cesarstwie rzymskim w czasach panowania
A. Teodozjusza Wielkiego.
B. Konstantyna Wielkiego.
C. Oktawiana Augusta.
- 9** Okresy w dziejach Rzymu uporządkowane chronologicznie to:
A. cesarstwo, republika, królestwo.
B. republika, cesarstwo, królestwo.
C. królestwo, republika, cesarstwo.

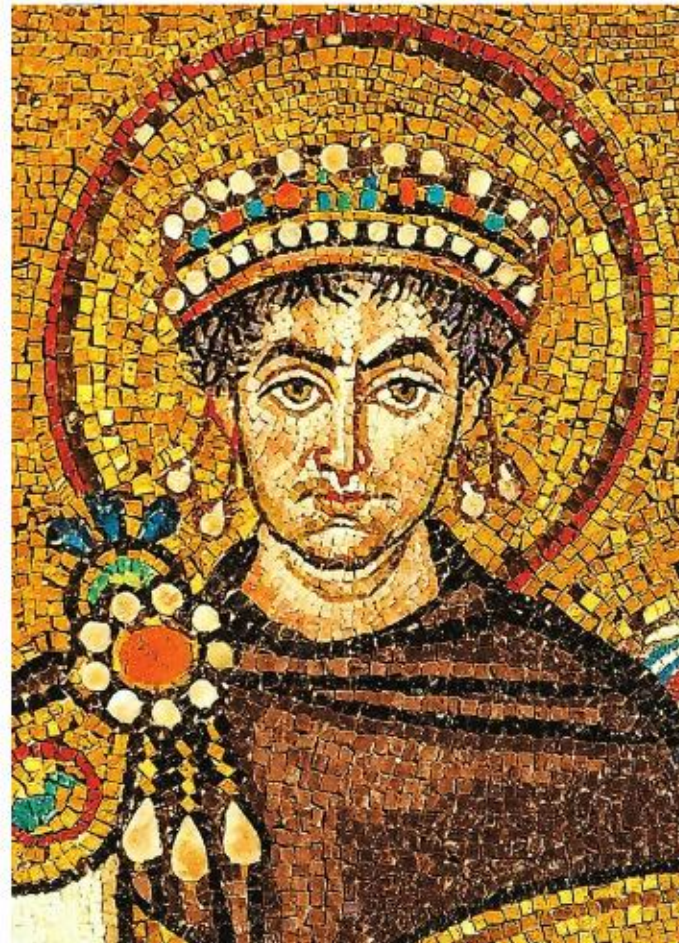
4.1 Bizancjum

- 1 Wokół mozaiki zostały zapisane różne informacje. Te, które odnoszą się do Justyniana Wielkiego, połącz liniami z ilustracją.

cesarz
bizantyński

opiekun
artystów

autor ukazanej
mozaiki

ostatni cesarz
Rzymu

głowa Kościoła
w Bizancjum

wybitny
prawodawca

- 2 Uzupełnij diagram wyrażeniami z ramki.

Rzym prawosławny
cesarz bizantyński

Konstantynopol papież
rzymskokatolicki

Kościół po schizmie wschodniej

odłam _____
przywódca Kościoła: _____

stolica Kościoła: _____

odłam _____
przywódca Kościoła: _____

stolica Kościoła: _____

- 3 Wyobraź sobie, że jesteś przewodnikiem, który opowiada turystom o świątyni Hagia Sophia. Uzupełnij tekst właściwymi wyrazami. Zwróć uwagę na elementy oznaczone na zdjęciach.

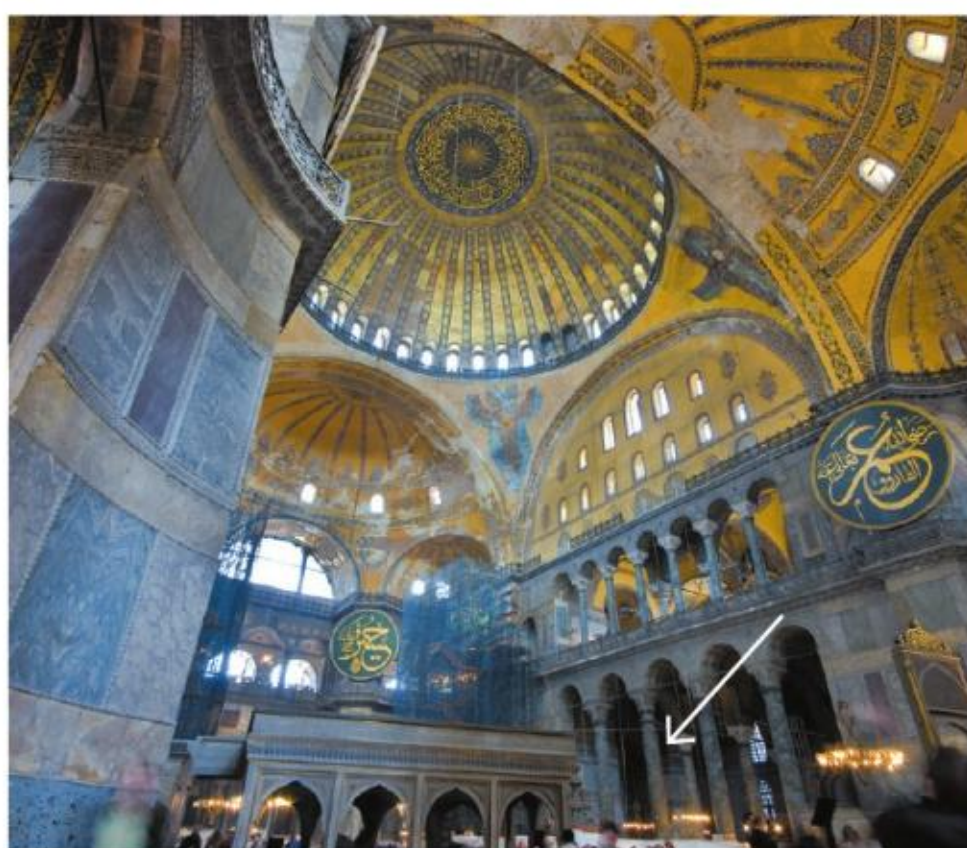

Znajdujemy się przed świątynią Hagia Sophia, znaną również jako kościół _____.

Budowla ta została wzniesiona w _____ wieku za panowania cesarza _____.

Proszę zwrócić uwagę na dach w kształcie _____. Konstrukcja świątyni została wsparta na licznych filarach i _____.

Takie rozwiązanie architektoniczne, zastosowane po raz pierwszy przez starożytnych _____, nadawało budowli lekkości. Wnętrza świątyni ozdobiono mozaikami. Nazywa się tak _____.

Mozaika, którą państwo oglądają, przedstawia _____ w towarzystwie cesarza i cesarzowej Bizancjum. Mozaika pochodzi z XI wieku. To pozostałość po czasach, kiedy Hagia Sophia była świątynią wyznawców _____.

4.2 Arabowie i świat islamu

- 1
- Zaznacz na osi czasu datę wydarzenia
- a) od którego muzułmanie liczą czas w erze muzułmańskiej,

b) uznawanego za początek ery chrześcijańskiej.

Obok napisz, co oznaczają te daty.

wiek	p.n.e.			n.e.									
III	II	I	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	

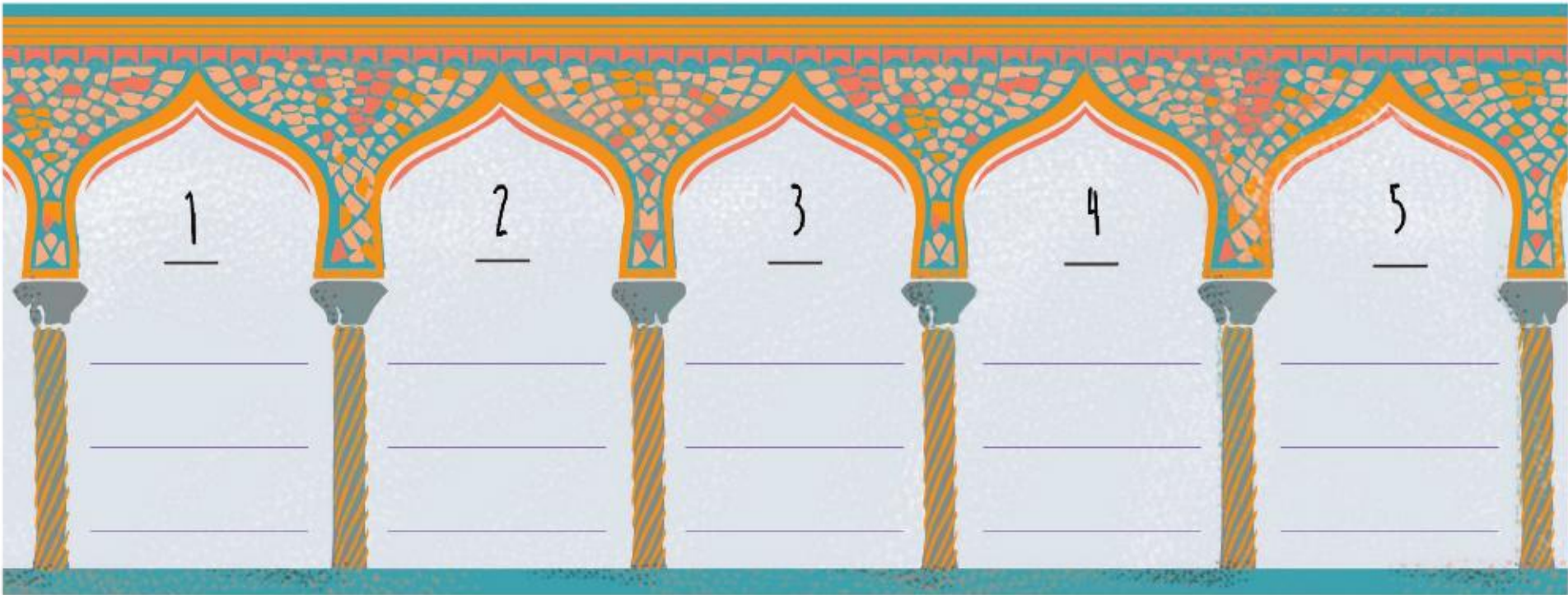
- 2
- Odpowiedz na pytania.
- a) Jak się nazywa bóg, w którego wierzą Arabowie?

b) Kim był założyciel ich religii?

c) Jaką nazwę nosi święta księga islamu?

d) Dlaczego islam znajduje tak wielu nowych wyznawców?

- 3
- Wymień pięć filarów islamu. Zapisz je w wyznaczonych miejscach.

Wymień jedno podobieństwo i jedną różnicę między chrześcijaństwem a islamem.

Chrześcijaństwo	Islam
	
Podobieństwo:	
Różnice:	Różnice:

Narysuj i podpisz trzy produkty, które Arabowie sprowadzali z Chin do Europy.

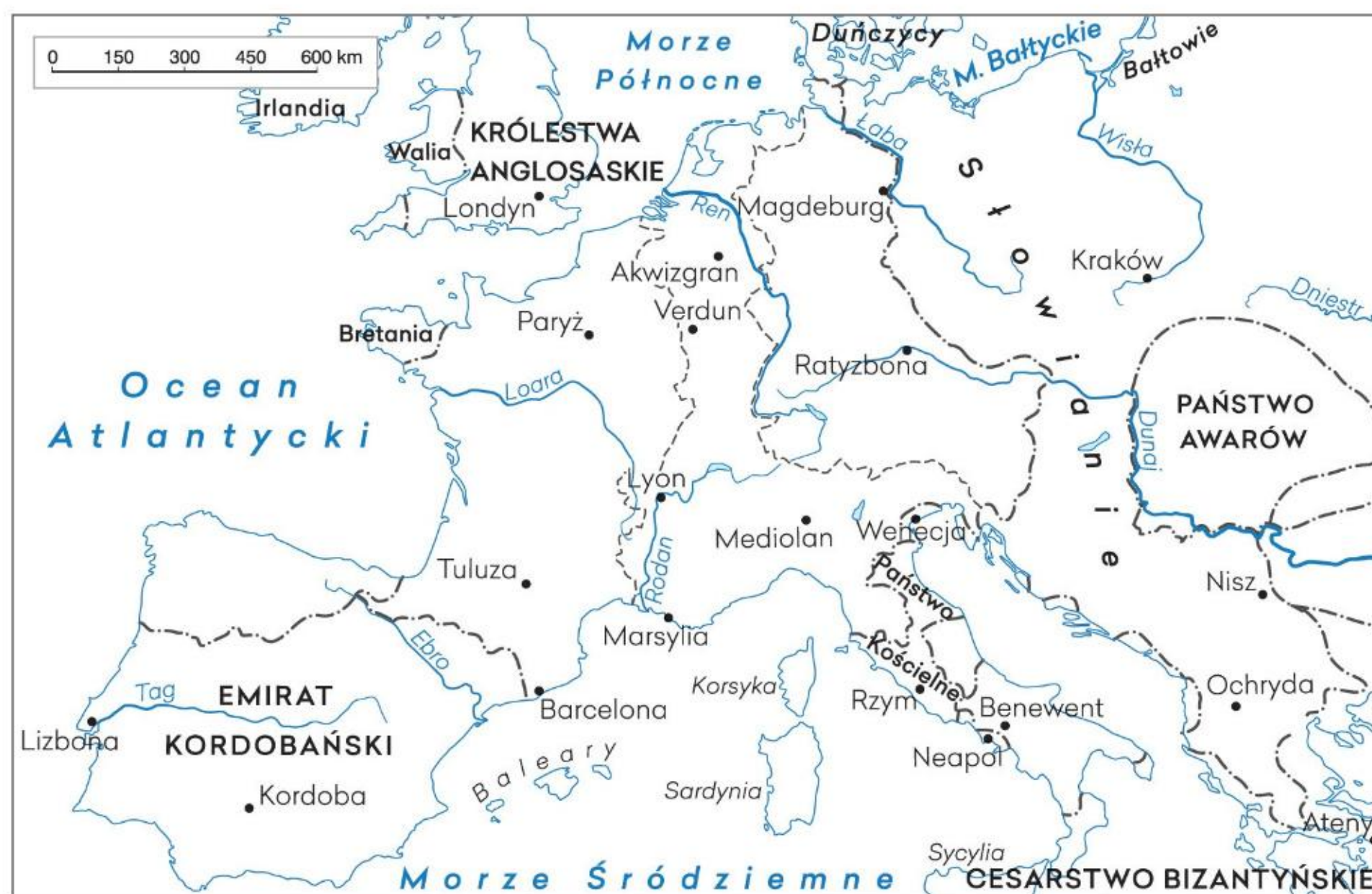
Wyjaśnij, dlaczego Arabów nazywa się pomostem łączącym Azję z Europą.

4.3 Państwo Franków

- 1 Uporządkuj chronologicznie podane wydarzenia. W tym celu wpisz w kratki cyfry od 1 do 5.

- ☐ Koronacja Karola Wielkiego na cesarza rzymskiego.
- ☐ Upadek cesarstwa zachodniorzymskiego.
- ☐ Objęcie tronu przez Pepina Małego.
- ☐ Chrzest Chlodwiga.
- ☐ Podpisanie traktatu w Verdun.

- 2 Wykonaj polecenia na mapie konturowej.

- a) Zaznacz granice państwa Karola Wielkiego w chwili jego śmierci.
- b) Zamaluj na mapie trzema różnymi kolorami obszary państw, które powstały w wyniku traktatu z Verdun. Następnie pokoloruj sygnatury w poniższej legendzie.

☐ państwo Lotara	☐ państwo Karola Łysego	☐ państwo Ludwika Niemieckiego

3 Jakie korzyści z reform Karola Wielkiego odniosły poszczególne grupy?

Frankijscy kupcy	Mieszkańcy nadgranicznych ziem	Uczni żyjący na dworze Karola

4 Przyjrzyj się wizerunkom obu władców. Oceń, czy podane zdania są prawdziwe, czy fałszywe. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, albo F, jeśli jest fałszywe.

Karol Wielki na obrazie Albrechta Dürera, początek XVI wieku

Otton I na miniaturze z XVI-wiecznej kroniki

Ukazani władcy używali w średniowieczu tytułu cesarza – jako spadkobiercy starożytnego cesarstwa rzymskiego.	☐ P	☐ F
Otton I był na tronie cesarskim poprzednikiem Karola Wielkiego.	☐ P	☐ F
Władca noszący tytuł cesarza i króla Niemiec został ukazany na obrazie Albrechta Dürera.	☐ P	☐ F
Na obu ilustracjach widać symbole władzy cesarskiej, wśród nich koronę i jabłko królewskie.	☐ P	☐ F

4.4 Rywalizacja papiestwa z cesarstwem

1 Poniższe określenia odnoszą się do papieży i cesarzy w średniowieczu. Wpisz odpowiadające im litery do właściwych rubryk tabeli.

- A. Duchowy przywódca Europy. B. Głowa Kościoła katolickiego. C. Król Niemiec.
D. Obrońca wiary chrześcijańskiej. E. Następca Świętego Piotra.
F. Najważniejszy władca świecki w średniowiecznej Europie. G. Biskup Rzymu.

Papież	Cesarz

2 Przeczytaj fragment dokumentu *Dictatus papae* i wykonaj polecenia.

3. Tylko on [papież] sam może biskupów składać z godności¹ lub do nich przywracać. [...]
12. Jemu wolno władcami rozporządzać (a więc i cesarzy z tronu składać²).
13. Jemu wolno w razie potrzeby biskupów z miejsca na miejsce przenosić. [...]
15. Mianowany przezeń duchowny [...] nie może pełnić służby wojskowej i nie może od żadnego biskupa przyjmować urzędu wyższego stopnia. [...]
17. Żaden przepis prawny i żadna księga kanonów³ nie ma mieć ważności bez jego woli. [...]
27. On może poddanych zwalniać od wierności bezecnym⁴.

Źródło: *Dictatus papae*, w: *Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 2003

¹ Składać z godności – pozbawiać stanowiska, funkcji.

² Składać z tronu – pozbawiać władzy królewskiej.

³ Kanon – w prawie kościelnym: pojedynczy przepis prawny.

⁴ Bezecny – podły, nikczemny.

- a) Zapisz imię papieża, któremu przypisuje się autorstwo dokumentu.
- b) Podkreśl kolorem niebieskim zapisy, które pozwalały papieżowi umocnić władzę nad Kościołem, a czerwonym kolorem – te, które odnosiły się do władców świeckich.

- 3 Przyjrzyj się zamieszczonej ilustracji ukazującej spotkanie Grzegorza VII z Henrykiem IV w Canossie. Następnie wykonaj polecenia.

a) Podpisz sylwetki króla i papieża.

1 – _____ 2 – _____

b) Podaj przyczynę konfliktu między przedstawionymi osobami.

c) Wyjaśnij, jaki był cel spotkania w Canossie.

- 4 Zapisz najważniejsze, twoim zdaniem, postanowienie konkordatu wormackiego.

4.5 Wyprawy krzyżowe

- 1 Zaznacz na osi czasu, kiedy się rozpoczął i kiedy zakończył okres krucjat.

- 2 Przeczytaj fragment mowy papieża Urbana II wygłoszonej na zjeździe w Clermont. Następnie odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Wszystkim idącym tam [na krucjatę do Ziemi Świętej], w wypadku ich zgonu¹ na lądzie czy na morzu lub w boju z poganami, od tej chwili odpuszczone będą grzechy. To przyrzeczenie idącym daję ja jako upoważniony przez Boga. [...]

Niech się obecnie staną rycerzami ci, którzy przedtem byli rozbójnikami. Niech obecnie prowadzą sprawiedliwą walkę z barbarzyńcami ci, którzy poprzednio walczyli przeciw braciom i współrodakom. Niech otrzymają teraz wieczną nagrodę [...].

Źródło: Mowa papieża Urbana II na soborze w Clermont w 1095 roku, w: *Wiek V–XV w źródłach...*

¹ Zgon – śmierć.

- a) Podkreśl sformułowania, które wyrażają stosunek papieża do muzułmanów. Czy był pozytywny, czy negatywny? Dlaczego?
- b) Jak Urban II motywował chrześcijan do udziału w wyprawie?

- 3 Uzupełnij tekst.

Dla obrony chrześcijańskich pielgrzymów w Ziemi Świętej powołano zakony _____. Ich członkowie oprócz zwykłych ślubów zakonnych przyrzekali walczyć z _____.

Jednym ze zgromadzeń rycerskich powstałych w Palestynie był Zakon Szpitala Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie, nazywany _____.

Podsumowanie działu 4

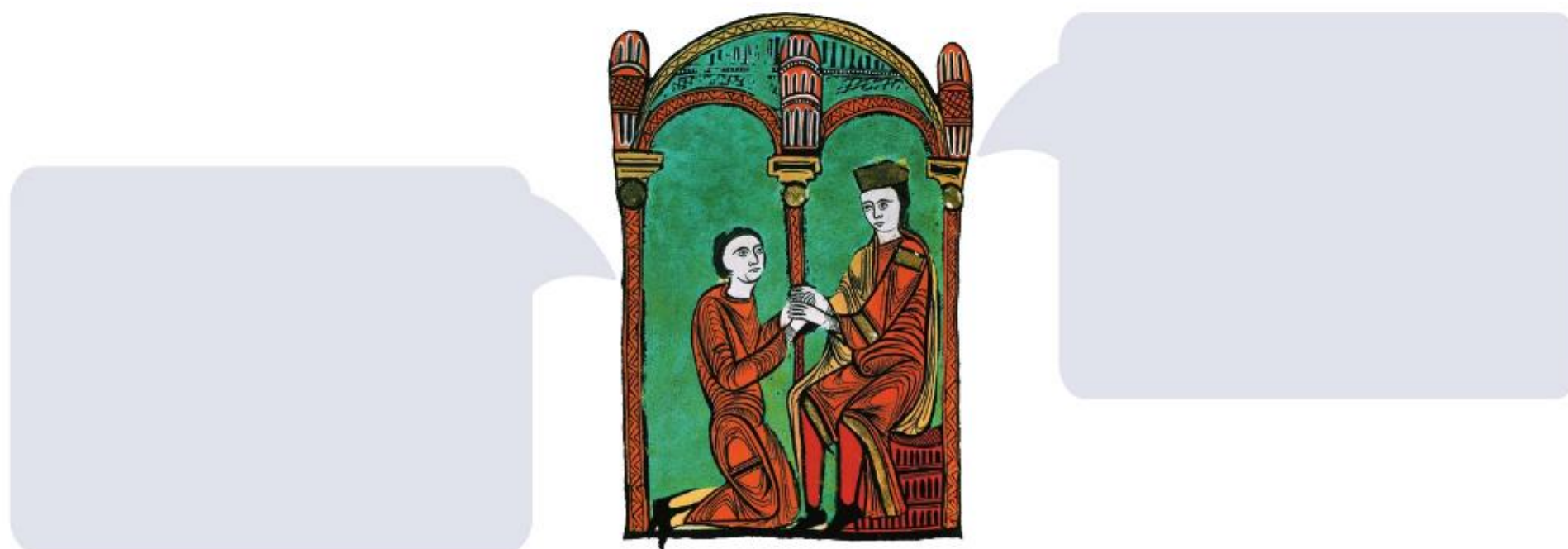
Zaznacz właściwe zakończenia zdań.

- 1** Schizma wschodnia to podział, jaki dokonał się wśród wyznawców
A. chrześcijaństwa.
B. judaizmu.
C. islamu.
- 2** Na czele Kościoła rzymskokatolickiego stał
A. papież.
B. cesarz Bizancjum.
C. biskup Konstantynopola.
- 3** Justynian Wielki panował
A. w V wieku.
B. w VI wieku.
C. w VII wieku.
- 4** Bogiem muzułmanów jest
A. Zeus.
B. Jahwe.
C. Allah.
- 5** Władcą, który odnowił cesarstwo rzymskie u schyłku VIII wieku, był
A. Karol Wielki.
B. Otton I.
C. Henryk IV.
- 6** Najważniejszym celem krzyżowców było
A. zniszczenie Konstantynopola.
B. wyzwolenie Ziemi Świętej z rąk niewiernych.
C. opanowanie miejsc świętych dla muzułmanów.
- 7** Konkordat wormacki zakończył spór między
A. chrześcijanami a muzułmanami.
B. cesarzem a papieżem.
C. katolikami a prawosławnymi.
- 8** Hagia Sophia została zbudowana z inicjatywy
A. króla Franków.
B. papieża.
C. cesarza Bizancjum.
- 9** Jednym ze skutków wypraw krzyżowych było
A. prześladowanie chrześcijan przez Turków.
B. powstanie zakonów rycerskich w Palestynie.
C. opanowanie Palestyny przez wojska bizantyńskie.

5.1 Feudalizm

- 1 Przeczytaj zwroty w ramce. Które z nich mógł wypowiedzieć senior, a które – wasal? Wpisz właściwe kwestie w odpowiednie dymki. Niektóre wypowiedzi mogą pasować do obu postaci.

winienes mi lojalność będę ci służył winienes mi posłuszeństwo
 będę cię chronił powierzam się twojej opiece winienes mnie bronić

- 2 Uzupełnij schemat drabiny feudalnej wyrazami z ramki.

możnowładcy opaci proboszcze król książęta chłopci biskupi rycerstwo

SUZEREN

WASALE KRÓLEWSCY

NIŻSI WASALE

(pracowali na ziemi należącej do pana feudalnego)

3 Napisz, jakie przywileje nadałabyś/nadałbyś

a) członkom swojej rodziny,

b) koleżankom i kolegom z klasy.

4 Do jakiego stanu należała każda z przedstawionych osób? Połącz rysunki z właściwymi ramkami.

duchowieństwo

rycerstwo

chłopi

mieszczaństwo

5 Dokończ zdanie.

Monarchia stanowa to ustrój, w którym _____.

Parlament uformował się w średniowieczu, ale organy przedstawicielskie istnieją również we współczesnych państwach demokratycznych.

Napisz, jaką nazwę nosi obecnie parlament w podanych państwach.

a) w Polsce:

b) na Ukrainie:

c) w Niemczech:

5.2 Wśród rycerzy

- 1** Narysuj średniowieczny zamek. Na ilustracji umieść elementy wymienione w ramce, a następnie je podpisz.

baszty

mury z blankami

most zwodzony

brama z kratą

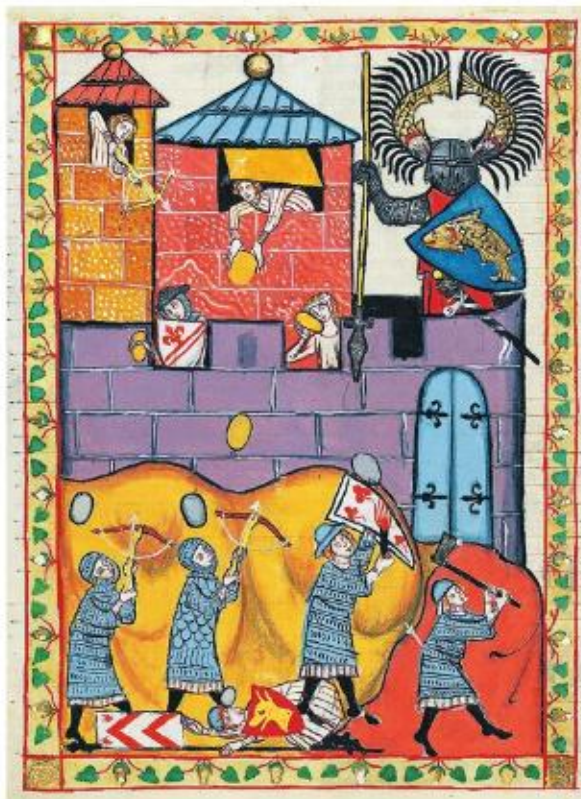
fosa

- 2** Podpisz, na podstawie tekstu źródłowego (podręcznik, s. 105) lub innych źródeł, elementy uzbrojenia średniowiecznego rycerza.

- 3** Na podstawie ilustracji z XIV-wiecznego zbioru poezji *Codex Manesse* [czyt. kodeks manesse] opisz życie rycerzy w średniowieczu.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Wyjaśnij znaczenie związków frazeologicznych mających swoje źródło w kulturze średniowiecza.

rzucić komuś rękawicę – _____

rycerski kodeks honorowy – _____

wstąpić w szranki – _____

5.3 Na wsi

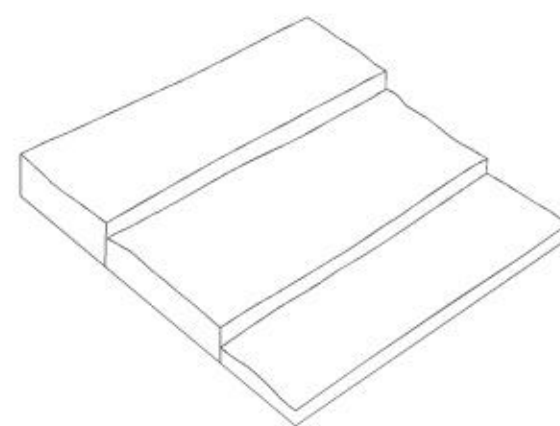
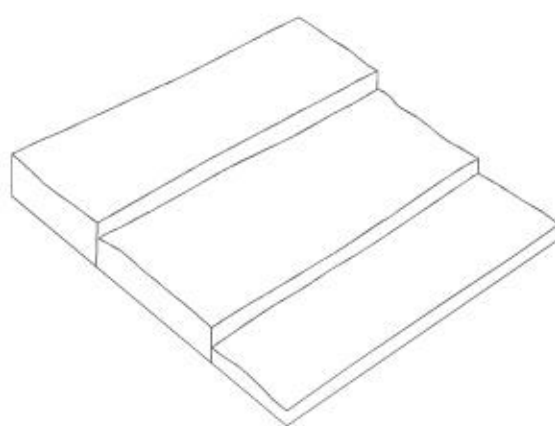
- 1 Średniowieczny chłop jedzie do miasta na targ. Pomóż mu zapakować towary na wóz. Połącz liniami z wozem te produkty, które mogłyby pochodzić ze średniowiecznej wsi.

- 2 Na poniższych miniaturach ukazano zajęcia wykonywane przez ludność wiejską w średniowieczu. Podpisz ilustracje.

- 3 Zaplanuj uprawę pola w kolejnych latach zgodnie z zasadami trójpólówki. Uzupełnij legendę do ilustracji.

☐ rośliny ozime

☐ rośliny jare

☐ ugór

- 4 Wymień cztery zobowiązania, które składały się na rentę feudalną średniowiecznych chłopów.

- _____
- _____
- _____
- _____

- 5 Wyjaśnij, jaką rolę w procesie lokacji średniowiecznej wsi odgrywały następujące osoby:

a) pan feudalny,

b) zasadzca,

c) osadnicy.

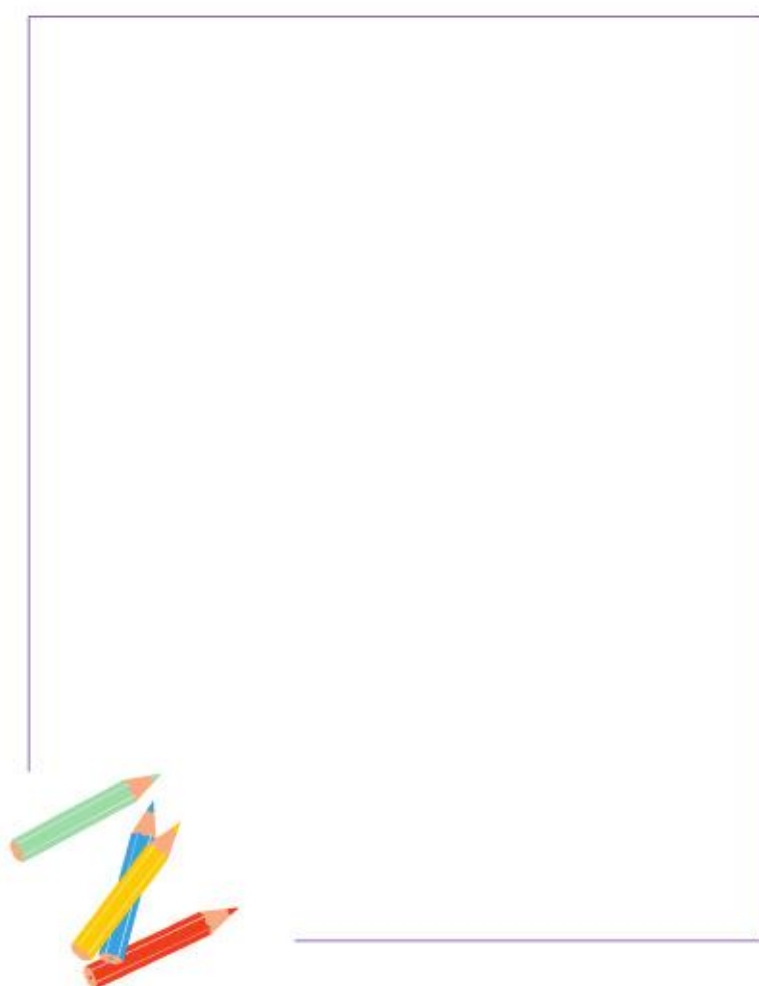
5.4 W mieście

1 Połącz nazwy organów samorządu miejskiego z ich uprawnieniami.

ława miejska	•	•	reprezentowanie pana feudalnego w mieście
burmistrz	•	•	uchwalanie praw obowiązujących w mieście
rada miejska	•	•	przewodniczenie miejskim rajcom
wójt	•	•	rozstrzyganie sporów między mieszczanami

2 Uzupełnij informacje dotyczące początków twojego miasta.

 Jeśli mieszkasz na wsi, sięgnij do historii miasta znajdującego się w najbliższej okolicy. Potrzebnych informacji poszukaj w opracowaniach historycznych dostępnych w bibliotece.

W ramce narysuj herb miasta.

Nazwa miasta: _____

Pochodzenie nazwy: _____

Data uzyskania praw miejskich: _____

Wystawca dokumentu lokacyjnego: _____

Symbolika herbu: _____

3 Narysuj przedmiot, który w średniowieczu był majstersztykiem:

a) bednarza,

b) ludwisarza,

c) miecznika.

- 4 Przeczytaj opis Krakowa pochodzący z XVI wieku, autorstwa wysłannika papieskiego. Następnie wykonaj polecenia.

Miasto Kraków nie jest zbyt wielkie [...]. Jest w nim wiele pięknych kościołów [...], w środku prawie samego miasta jest plac czworograniasty¹ 1 [...].

Przy kościele Panny Maryi 2 jest wysoka wieża z bijącym zegarem, płatni trębacz za uderzeniem każdej godziny, czy to w dzień czy w nocy, obracają się we wszystkie strony miasta, dając mieszkańcom znać, która godzina. [...]

Na górze przy kościele św. Stanisława stoi pałac królewski 3, obszerny i piękny, tam z jednej strony widać całe miasto i przedmieścia, z drugiej obfite niwy², wsie, miasteczka [...]. Za bramą św. Floryjana 4 jest duże przedmieście z tej i z tamtej strony Wisły, przez którą idzie most drewniany.

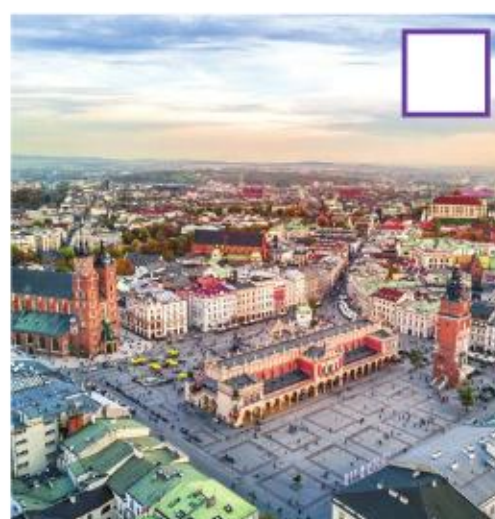
Źródło: Henryk Gaetano o Krakowie w 1595 roku, w: *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999

¹ Czworograniasty – czworoboczny.

² Niwy – pola uprawne.

a) Nadaj tytuł tekstowi.

b) Wpisz w kratki umieszczone na zdjęciach cyfry odpowiadające poszczególnym zabytkom Krakowa. W razie potrzeby skorzystaj z planu średniowiecznego Krakowa (podręcznik, s. 116).

c) Wyjaśnij, w jaki sposób mierzono w mieście upływ czasu.

5 Przyporządkuj każdą nazwę z ramki do odpowiedniej grupy mieszczań na ilustracjach. Połącz nazwy i ilustracje za pomocą linii.

praczka

właściciel kilku kramów

finansista

rabuś

czeladnik stolarski

miejski rajca

żona właściciela małej piekarni

służąca

nędzarz

karczmarz

mistrz cechowy

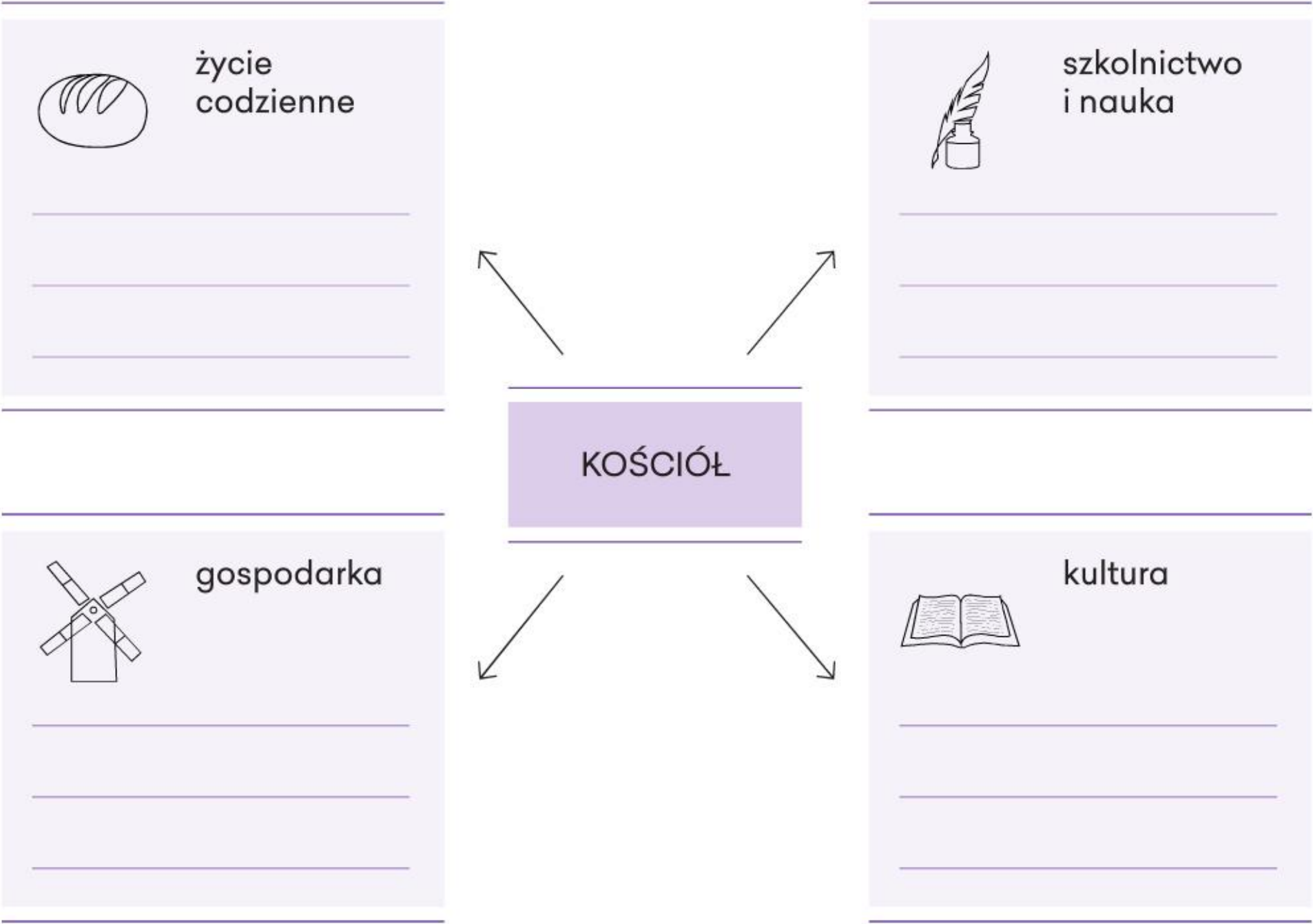
bezdomy

6 Teatr w średniowieczu był rozrywką lubianą przez mieszczan. Wyobraź sobie, że podczas wizyty w średniowiecznym mieście jesteś widzem przedstawienia. Opowiedz o tym na podstawie zamieszczonej miniatury.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

5.5 Kościół w średniowieczu

1 Podaj po jednym przykładzie wpływu Kościoła na poszczególne dziedziny życia w średniowieczu.

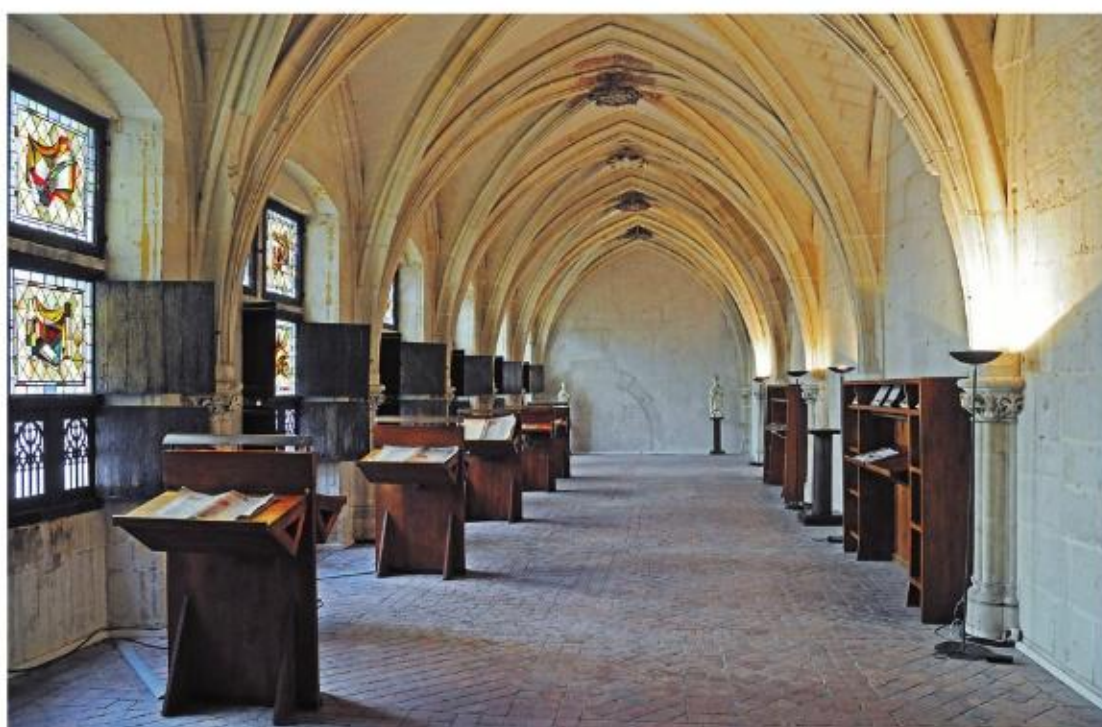
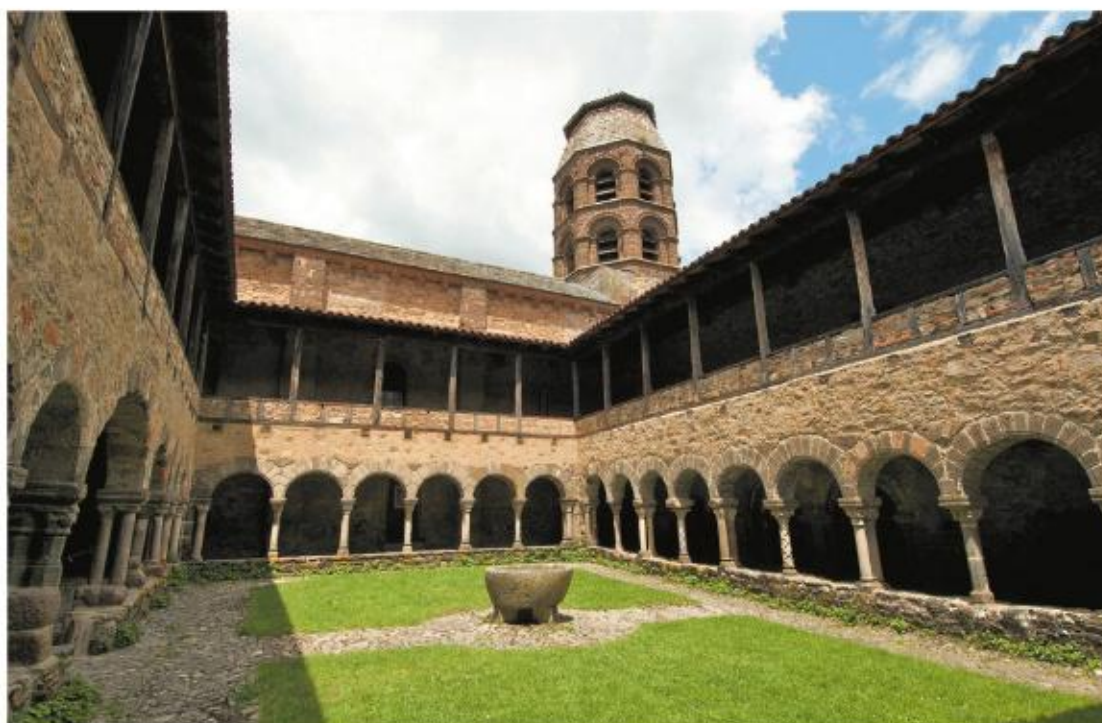
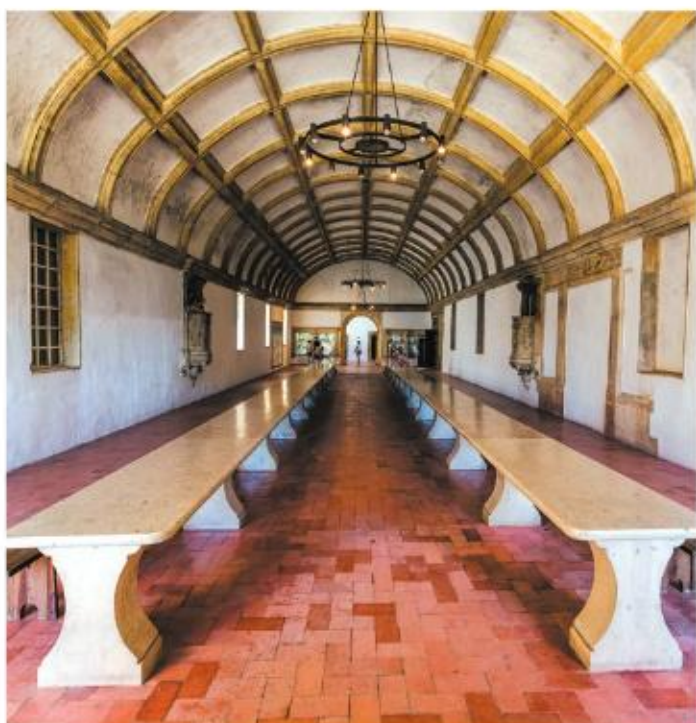

2 Poniżej wymieniono nazwy zakonów powstałych w średniowieczu. Dopasuj do nich właściwe określenia. Do jednego zakonu może pasować więcej niż jedno wyrażenie.

zakon żebraczy		praca w skrytorium	
zgromadzenie żeńskie		walka z niewiernymi	
_____	_____	_____	_____
benedyktyni	Krzyżacy	franciszkanie	klaryski
zakon rycerski		wyrzeczenie się dóbr doczesnych	
obrona chrześcijan w Ziemi Świętej			

3

Podpisz zdjęcia, korzystając z poniższego słowniczka.

Kapitularz – sala, gdzie odbywały się zebrania zakonników.

Refektarz – jadalnia.

Skryptorium – pomieszczenie, w którym ręcznie przepisywano księgi.

Wirydarz – wewnętrzny dziedziniec pełniący funkcję ogrodu.

4

Jesteś doradcą króla. Przekonaj władcę do podjęcia starań u papieża o utworzenie uniwersytetu. Użyj dwóch argumentów.

- _____
- _____

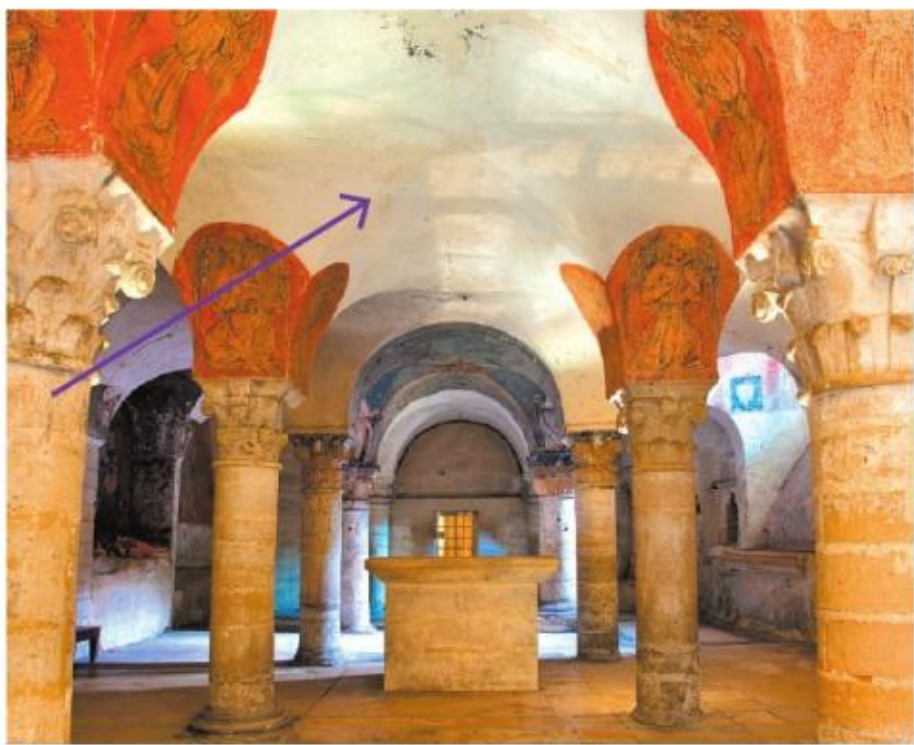
5.6 Architektura i sztuka

- 1 Podpisz elementy architektoniczne charakterystyczne dla stylu romańskiego i gotyckiego. Podaj różnice.

nazwa elementu

Różnica: _____

nazwa elementu

nazwa elementu

Różnica: _____

2 Podkreśl czerwoną linią nazwy budowli sakralnych, a niebieską – nazwy obiektów świeckich.

klasztór w Cluny ratusz w Toruniu kościół Mariacki w Krakowie
opactwo cystersów w Sulejowie zamek Ogrodzieniec w Podzamczu
katedra Notre Dame w Paryżu kolegiata w Tumie Żuraw w Gdańsku

3 Poniżej wymieniono cechy budowli romańskich i gotyckich. Wpisz odpowiadające im litery we właściwe rubryki tabeli.

A. Grube mury. B. Wysokie okna. C. Strzelistość konstrukcji.
D. Masywność budowli. E. Małe i wąskie okna. F. Cieńsze mury.
G. Baszty obronne. H. Jasne wnętrza.

Budowle romańskie	Budowle gotyckie
 XII-wieczny kościół św. Prokopa w Strzelnie w woj. kujawsko-pomorskim	 Kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej i św. Małgorzaty w Krakowie (XIV wiek)

4 Napisz krótką notkę do przewodnika na temat jednego ze znanych zabytków architektury lub sztuki średniowiecznej w Europie.

Tu wklej zdjęcie zabytku.

Podsumowanie działu 5

Zaznacz właściwe zakończenia zdań.

- 1** Możliwość władca świecki był w średniowieczu przedstawicielem stanu
A. duchownego.
B. rycerskiego.
C. mieszczańskiego.
- 2** Aby podkuć konia, należało się wybrać do
A. kowala.
B. piekarza.
C. szewca.
- 3** Wykwalifikowany średniowieczny rzemieślnik to
A. czeladnik.
B. giermek.
C. paź.
- 4** Siedzibą władz miejskich był
A. barbakan.
B. zamek.
C. ratusz.
- 5** Mieszkanie patrycjusza to
A. zamek.
B. chałupa.
C. kamienica.
- 6** Jednym z najwspanialszych zabytków architektury romańskiej w Polsce jest
A. bazylika Mariacka w Gdańsku.
B. kolegiata w Tumie pod Łęczycą.
C. katedra w Chartres.
- 7** Aby wykonać witraż, artysta potrzebował
A. kolorowych kawałków szkła.
B. farb.
C. drewna.
- 8** Ręczne przepisywanie ksiąg było zasługą
A. trubadurów.
B. mnichów.
C. plebejuszy.
- 9** W średniowieczu studia na uniwersytecie musiał odbyć przyszły
A. czeladnik.
B. rycerz.
C. lekarz.

6.1 Początki państwa polskiego

- 1 Przyjrzyj się mapie konturowej i wykonaj polecenia.

- Zaznacz na czerwono granice państwa polskiego pod koniec panowania Mieszka I.
- Zapisz na mapie nazwy plemion zamieszkujących ziemię polskie. Wykorzystaj przykłady z ramki.

Mazowszanie

Łędzianie

Polanie

Ślężanie

Wiślanie

- Zakreśl nazwę państwa, od którego Polska przyjęła chrzest.

- 2 Mieszko I jest jednym z władców, który nie otrzymał przydomka. Wymyśl go, uwzględniając zasługi władcy. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Przydomek: _____

Uzasadnienie: _____

Wyobraź sobie, że ty i twoja koleżanka lub kolega z ławki przebywacie na dworze Mieszka I w roku 995. Jako możnowładcy dyskutujecie o tym, czy książę powinien się ochrzcić. Zapiszcie poniżej fragment dyskusji.

- W dymku możnowładcy widocznego po lewej stronie podaj argument uzasadniający przyjęcie chrześcijaństwa.
- Przekaż zeszyt ćwiczeń osobie siedzącej obok. Jej zadaniem będzie wpisanie jednego z możliwych zagrożeń wynikających z przyjęcia chrztu. Tę wypowiedź należy wpisać w drugim dymku.

Uważam, że książę powinien przyjąć chrzest, ponieważ

To zły pomysł.
Wyjaśnię ci dlaczego. Otóż,

- Czy twój rozmówca cię przekonał? Co ostatecznie doradzisz władcy?

4

Mieszko I odegrał w historii Polski taką rolę, jak Chlodwig w dziejach Francji. Czy zgadzasz się z tą opinią? Podaj jeden argument.

6.2 Bolesław Chrobry i jego państwo

- 1 Jakie wydarzenia z żywota św. Wojciecha, autorstwa Jana Kanapariusza, ukazano na płaskorzeźbach na Drzwiach Gnieźnieńskich? Połącz liniami teksty z odpowiednimi scenami.

On zaś przybył najpierw do miasta Gdańska, położonego na skraju rozległego państwa [tego] księcia [Bolesława] i dotykającego brzegu morza. Tu [...] gromady ludu przyjmowały chrzest.

[...] Pożegnawszy się ze wszystkimi, wstępuje do łodzi i uniesiony na morze znika oczom wszystkich [...]. Szybko płynąc, przebywa drogę i po kilku dniach wysiada na brzeg morski, a łódź wraz z uzbrojoną strażą zawraca. [...]

Zewsząd gromadzi się bezładnie pospólstwo¹ [...]. Wtedy Święty Wojciech zapytany, kim jest, skąd pochodzi i z jakiego powodu tam przybył, tak odrzekł łagodnym głosem: „[...] jestem waszym apostołem [...]”.

W końcu gdy wszyscy [Wojciech i jego towarzysze] spali, nadbiegli wściekli poganie, rzucili się na nich z wielką gwałtownością i skrępowali wszystkich. [Jeden z Prusów] z całych sił wywijając ogromnym oszczepem, przebił na wskroś jego [Wojciecha] serce.

Źródło: Jan Kanapariusz, *Świętego Wojciecha żywot pierwszy*, oprac. i kom. J. Karwasińska, przeł. K. Abgarowicz, Gdańsk 2009

¹ Pospólstwo – dawne pogardliwe określenie tłumu ludzi, tu: Prusów.

2 Uporządkuj informacje dotyczące Bolesława Chrobrego i Ottona III. Wpisz odpowiadające im litery we właściwe rubryki tabeli.

- A. Był gospodarzem zjazdu gnieźnieńskiego.
- B. Został koronowany na króla Polski.
- C. Przybył do Gniezna z pielgrzymką.
- D. Wykupił ciało Wojciecha od Prusów.
- E. Był najważniejszym władcą świeckim w średniowiecznej Europie.
- F. Zgodził się na ustanowienia arcybiskupstwa w Gnieźnie.

Bolesław Chrobry	Otton III
	
Jan Matejko, <i>Bolesław Chrobry</i>	Otton III – miniatura z XI wieku

3 Do podanych dat dopisz ważne wydarzenia z dziejów panowania Bolesława Chrobrego.

992 rok – _____

1000 rok – _____

1018 rok – _____

1025 rok – _____

4 Jakie znaczenie miała koronacja Bolesława Chrobrego?

6.3 Kryzys i odbudowa monarchii Piastów

1 Przeczytaj fragment kroniki Galla Anonima i wykonaj polecenia.

Skoro tedy król Bolesław odszedł z tego świata, złoty wiek zmienił się w ołowiany¹, Polska, przedtem królowa, strojna w koronę błyszczącą złotem i drogimi kamieniami, siedzi w popiele odziana we wdowie szaty; dźwięk cytry² – w płacz, radość – w smutek, a głos instrumentów zmienił się w westchnienia.

Źródło: Gall Anonim, *Kronika polska*, tłum. R. Grodecki, Wrocław 2003

¹ Nawiązanie do wieków wywodzi się z mitologii greckiej. Złoty wiek wyobrażano sobie jako najlepszy okres w dziejach, a ołowiany – jako najgorszy.

² Cytra – nieduży instrument strunowy, podobny do harfy.

a) Wpisz do tabeli trzy określenia, które odnoszą się do sytuacji Polski w czasie panowania Bolesława Chrobrego, oraz trzy takie, które mówią o sytuacji Polski po śmierci króla.

Sytuacja Polski	
w czasie panowania króla	po śmierci Bolesława

b) Napisz, jak się zmieniła sytuacja Polski po 1025 roku – na lepsze czy na gorsze? Podaj fakt z historii potwierdzający twoje zdanie.

Po śmierci Bolesława Chrobrego sytuacja naszego kraju zmieniła się na _____, ponieważ _____.

2 Podkreśl czerwoną linią zdania przedstawiające dokonania Kazimierza Odnowiciela, a niebieską – dokonania Bolesława Śmiałego.

- A. Stłumił powstanie ludowe.

B. Koronował się na króla Polski.
- C. Uniezależnił Polskę od Rzeszy.

D. Przeniósł swoją siedzibę do Krakowa.

3 Nadaj mapom odpowiednie tytuły. Wykorzystaj propozycje zamieszczone w ramce.

Odbudowa państwa przez Kazimierza Odnowiciela
Polska na początku panowania Mieszka II
Panowanie Bolesława Śmiałego
Początek panowania Kazimierza Odnowiciela

6.4 Panowanie Bolesława Krzywoustego

1 Postaw znak ✕ przy informacjach, które dotyczą Bolesława Krzywoustego.

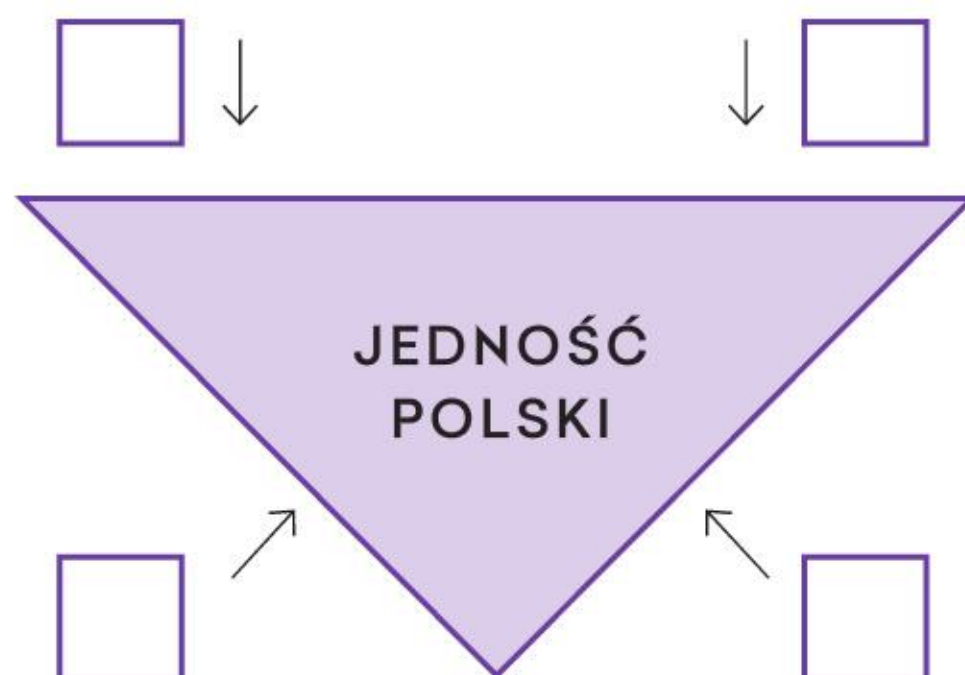
- ☐ Był pierworodnym synem księcia Władysława Hermana.
- ☐ Został koronowany na króla Polski.
- ☐ Odparł najazd króla Henryka V na Polskę.
- ☐ W wyniku wojny z Niemcami utracił Śląsk.
- ☐ Za jego panowania Polska odzyskała dostęp do Bałtyku.

2 Które czynniki sprzyjały zachowaniu jedności Polski po śmierci Bolesława Krzywoustego, a które mogły być dla niej zagrożeniem? Wpisz do kratek odpowiednie litery.

- A. Podział kraju na dzielnice.
- B. Sprawowanie władzy zwierzchniej przez seniora.
- C. Dążenie książąt piastowskich do obalenia zasady senioratu.
- D. Władza seniora w dzielnicach senioralnych

W kratkach przy strzałkach znajdujących się z prawej i lewej strony trójkąta wpisz litery oznaczające czynniki, które podtrzymywały jedność kraju, a w kratki u góry trójkąta – czynniki prowadzące do jej zachwiania.

6.5 W kraju pierwszych Piastów

1 Poniżej wymieniono funkcje grodu w państwie pierwszych Piastów. Uporządkuj je. Wpisz litery odpowiadające poszczególnym funkcjom w odpowiednie rubryki tabeli.

- A. Gród był książęcą rezydencją.
- B. Budowano w nim pierwsze kościoły.
- C. Był miejscem stacjonowania drużyny książęcej.
- D. W grodzie mieszkali urzędnicy.
- E. Wokół grodu rozwijały się podgrodzia, w których produkowano żywność.
- F. Tutaj przechowywano daniny składane przez mieszkańców okolicznych wsi.
- G. Gród stał na straży granic państwa.
- H. Tutaj rozwijała się wczesna architektura romańska.

Funkcje grodu			
administracyjna	obronna	gospodarcza	kulturowa
_____	_____	_____	_____

2 Podpisz wskazane części grodu.

- 3 Ponizej pokazano sylwetki przedstawicieli warstw społecznych zamieszkujących kraj pierwszych Piastów. Otocz czerwonym kółkiem reprezentantów tych grup, które utrzymywały się z danin społeczeństwa, a kółkiem niebieskim – tych, którzy produkowali żywność i utrzymywali państwo.

- 4 Zapisz po dwa argumenty potwierdzające prawdziwość podanych zdań.

W czasach pierwszych Piastów państwo było własnością księcia.

- _____
- _____

Do najważniejszych grup społecznych w państwie Mieszka I należało możnowładztwo i duchowieństwo.

- _____
- _____

Podsumowanie działu 6

Zaznacz właściwe zakończenia zdań.

- 1** Organizacja kościelna w Polsce powstała za panowania
A. Mieszka I.
B. Mieszka II.
C. Bolesława Chrobrego.
- 2** Polska przyjęła chrześcijaństwo dzięki pośrednictwu
A. króla Niemiec.
B. księcia czeskiego.
C. cesarza rzymskiego.
- 3** Pokój w Budziszynie zakończył
A. walki Mieszka I z możnowładcą Hodonem.
B. najazd cesarza Henryka V na ziemie polskie.
C. wojnę polsko-niemiecką za panowania Bolesława Chrobrego.
- 4** Jednym z największych sukcesów Bolesława Śmiałego było
A. odzyskanie korony królewskiej.
B. przyłączenie Pomorza do Polski.
C. zajęcie Milska i Łużyc.
- 5** Wysłannikiem Bolesława Krzywoustego na ziemie zamieszkane przez Pomorzan był
A. biskup Wojciech.
B. Otton z Bambergu.
C. biskup Stanisław ze Szczepanowa.
- 6** Statut Bolesława Krzywoustego z 1138 roku określał
A. zasady organizacji kościelnej.
B. przywileje dla rycerstwa.
C. zasady następstwa tronu.
- 7** Najwyższym dostojnikiem państwowym w czasach pierwszych Piastów był
A. kasztelan.
B. wojewoda.
C. kmieć.
- 8** Nadmorskie miasto, a od 1000 roku siedziba biskupstwa, to
A. Gdańsk.
B. Kraków.
C. Kołobrzeg.
- 9** Do koronowanych władców Polski zaliczamy
A. Bolesława Chrobrego, Mieszka II, Bolesława Śmiałego.
B. Mieszka I, Dobrawę, Kazimierza Odnowiciela.
C. Kazimierza Odnowiciela, Władysława Hermana, Bolesława Krzywoustego.

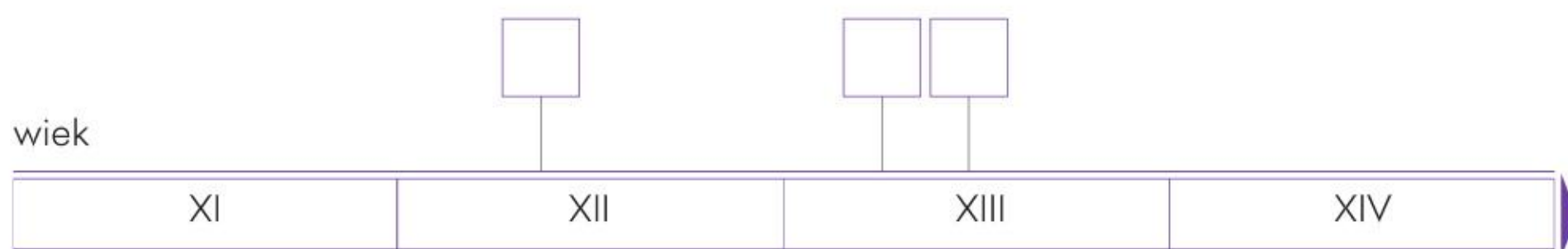
7.1 Podzielona Polska

- 1 Zapisz daty podanych wydarzeń. Następnie wpisz odpowiadające im litery w odpowiednie kratki nad osią czasu.

A. Początek rozbicia dzielnicowego w Polsce – _____.

B. Sprowadzenie Krzyżaków na ziemie polskie – _____.

C. Bitwa pod Legnicą – _____.

- 2 Wskaż przyczyny rozbicia dzielnicowego. Wpisz znak ✕ we właściwe kratki.

- ☐ Podział Polski między synów Bolesława.
- ☐ Wprowadzenie zasady senioratu.
- ☐ Bratobójcze walki między książętami.
- ☐ Wzrost znaczenia Kościoła w Polsce.
- ☐ Utrata autorytetu przez seniora.

- 3 Wymień skutki rozbicia dzielnicowego. Nawiąż do ilustracji.

- 4 Konrad Mazowiecki sprowadził Krzyżaków na ziemie polskie. Odpowiedz na pytania dotyczące tego wydarzenia.

a) Kim byli sprowadzeni na ziemie polskie Krzyżacy?

b) Kiedy i w jakich okolicznościach powstał ten zakon?

c) Dlaczego książę Konrad zdecydował się sprowadzić Krzyżaków?

d) Jakie ziemie książę nadał rycerzom zakonnym?

- 5 Czy możesz wskazać pozytywne następstwa obecności rycerzy zakonnych na ziemiach polskich? Nawiąż do zdjęć.

- 6 Oceń decyzję księcia Konrada Mazowieckiego dotyczącą sprowadzenia Krzyżaków. Uzasadnij swoją ocenę.

7.2 Przemiany gospodarcze i społeczne na ziemiach polskich

1 Podkreśl w nawiasach właściwe wyrazy, tak aby zdania były prawdziwe.

- Jedną z oznak przemian gospodarczych na ziemiach polskich w wiekach XIII i XIV było upowszechnienie się (*radła/pługa*).
- Proces przerabiania zboża na mąkę usprawniły (*mlyny/dyby*).
- W wyniku nadań książęcych duża część ziemi stała się własnością (*możnych i Kościoła/mieszczan i chłopów*).

2 Poniżej zacytowano fragment przywileju wydanego przez księcia krakowskiego Bolesława Wstydliwego w 1252 roku. Przeczytaj go i napisz, jakie uprawnienia uzyskał Kościół.

3. Wszyscy zaś przypisańcy¹ biskupa i kościoła katedralnego i innych kościołów do nich przynależnych wolni są co do swych osób i co do swych gruntów od wszelkiej daniny i służebności ziemi² [...] i przeznaczeni są wyłącznie na użytek swoich panów. [...]
5. Podobnie wszystkie wsie krakowskiego kościoła wolne są od płacenia wszystkich wydatków [na rzecz] księcia [...].

Źródło: *Wiek V–XV w źródłach...*

¹ Przypisańcy – chłopci mieszkający na danej ziemi, przypisani do niej i dziedzicznie ją użytkujący.

² Służebność ziemi – powinności i obowiązki nakładane na ludność z danej ziemi.

3 Wymień trzy korzyści, które czerpali właściciele ziemscy z rozwoju ruchu osadniczego w wiekach XIII i XIV na ziemiach polskich.

Ruch
osadniczy

- _____
- _____
- _____

7.3 Ku zjednoczeniu państwa

- 1 Co sprzyjało jednocyeniu ziem polskich w wiekach XIII i XIV? Wykreśl z kolumn i rzędów diagramu właściwe wyrazy i je wypisz.

A	D	S	J	Ę	Z	Y	K
D	Y	B	W	K	E	R	P
U	N	Z	M	I	O	E	N
H	A	N	D	E	L	L	W
F	S	T	U	S	P	I	C
P	T	Z	H	I	O	G	L
H	I	S	T	O	R	I	A
D	A	P	W	U	S	A	P

- 2 Poniżej wymieszano informacje dotyczące trzech władców Polski. Zapisz odpowiadające im litery pod właściwymi portretami.

- A. Był jednocześnie królem Polski i Czech.
- B. Jako pierwszy władca od 1076 roku koronował się na króla Polski.
- C. Jego koronacja jest uznawana za symboliczny koniec rozbitcia dzielnicowego.
- D. Był żonaty z księżniczką piastowską, ale sam nie należał do dynastii Piastów.
- E. Jako pierwszy polski władca używał pieczęci z orłem.
- F. Jego dziedzicznym księstwem były Kujawy.

Przemysław II	Wacław II	Władysław Łokietek
		

- 3 Uzupełnij tabelę, wskazując na zależności przyczynowo-skutkowe między podanymi zjawiskami występującymi w czasie rozbiega.

Jak było?	Jak powinno być?	Dlaczego nie było tak, jak być powinno?
brak bezpieczeństwa na szlakach handlowych		
	swoboda w handlu między dzielnicami	władcy poszczególnych księstw zwiększali wpływy do książęcego skarbcza
wojny między książętami piastowskimi, zniszczenia wsi i niższe plony		
Co należało zrobić, aby było tak, jak być powinno?		

- 4 Uporządkuj chronologicznie wydarzenia z czasów panowania Władysława Łokietka. Wpisz w kratki cyfry od 1 do 5.

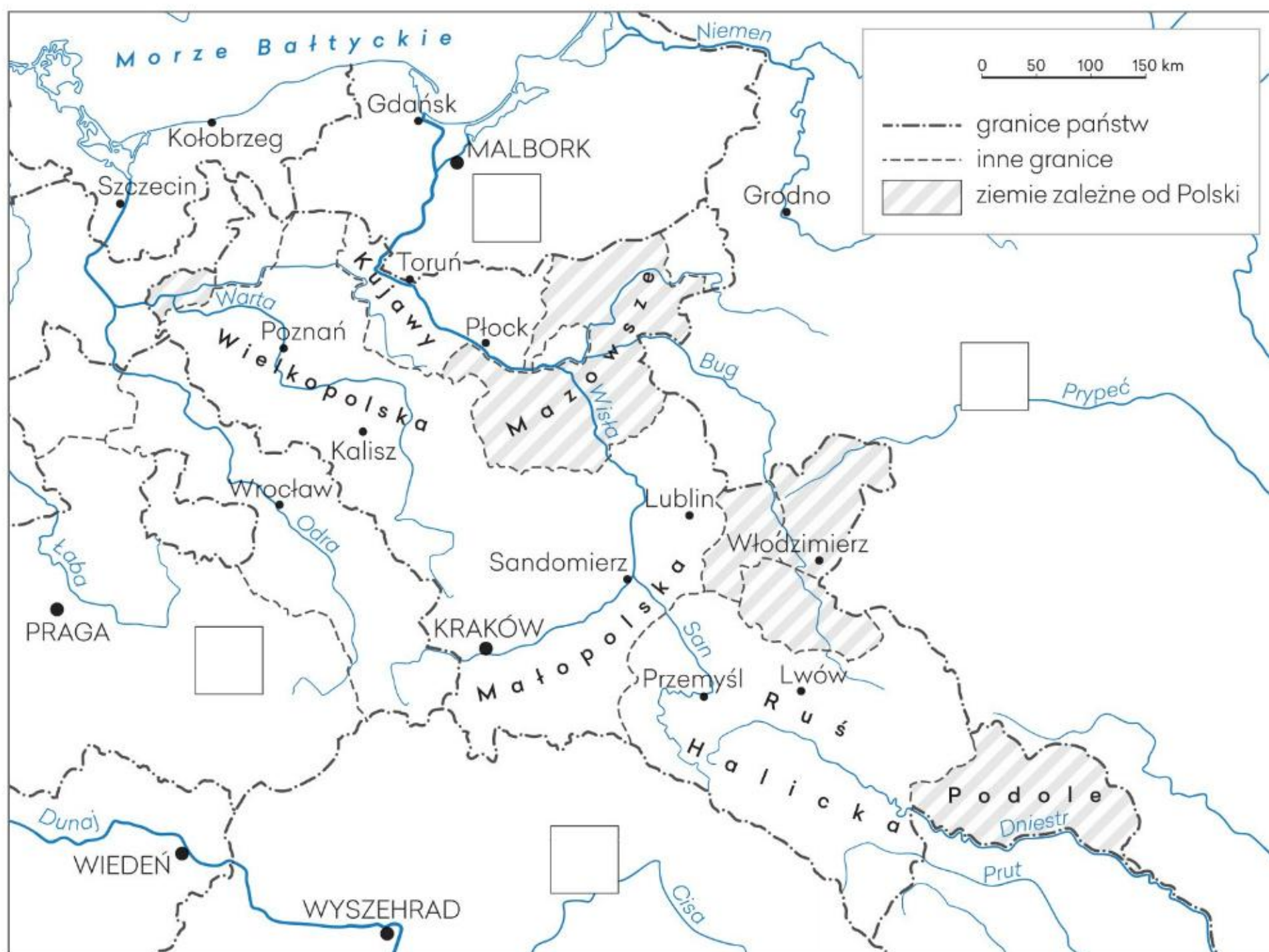
- ☐ Najazd Brandenburczyków na Pomorze Gdańskie.
- ☐ Zajęcie Pomorza Gdańskiego przez Krzyżaków.
- ☐ Koronacja królewska Władysława Łokietka.
- ☐ Opanowanie przez Łokietka tronu książęcego w Krakowie.
- ☐ Bitwa pod Płowcami.

- 5 Podaj argumenty, które mogłyby przekonać książąt piastowskich do rezygnacji z własnych ambicji i zjednoczenia kraju pod jednym berłem.

-
-

7.4 Polska Kazimierza Wielkiego

- 1 Zapoznaj się z mapą i wykonaj polecenia.

- Zaznacz granice Polski na początku panowania Kazimierza Wielkiego.
- Zamaluj ziemie przyłączone przez Kazimierza Wielkiego do Polski.
- Poniżej przedstawiono kilka opinii, które mogły być wyrażane na dworach sąsiednich państw. Przyporządkuj je do właściwych krajów. Wstaw litery w odpowiednie kratki na mapie.

- A. Nasz kraj uzależnił od siebie najbogatszą dzielnicę Piastów, ale nasz król, Jan Luksemburski, zrzekł się prawa do tytułu króla Polski.
- B. Mamy przyjazne relacje. Być może w razie bezpotomnej śmierci swojego wuja nasz władca obejmie tron w Polsce.
- C. Nasz relacje są zdecydowanie lepsze niż za panowania ojca króla Polski, ale wciąż pozostawiają wiele do życzenia. Warunki pokoju kaliskiego zapewne nie usatysfakcjonowały Polaków.
- D. Z niepokojem obserwujemy politykę naszego zachodniego sąsiada. Po podboju Rusi Halickiej przez Polskę granica naszego księstwa z Królestwem Polskim znacznie się wydłużyła.

2 Podaj przykłady dokonań Kazimierza Wielkiego, które świadczą o tym, że władca był:

- dobrym gospodarzem – _____
_____ ,
- wielkim budowniczym – _____
_____ ,
- zręcznym dyplomata – _____
_____ .

3 Epitafium to napis nagrobkowy lub wiersz poświęcony osobie zmarłej. Napisz epitafium upamiętniające Kazimierza Wielkiego. Wspomnij w nim o zasłudze bądź zasługach, które uważasz za najważniejsze. Tekst epitafium umieść w wyznaczonym miejscu.

4 Kto i dlaczego objął tron Polski po śmierci Kazimierza Wielkiego?

Podsumowanie działu 7

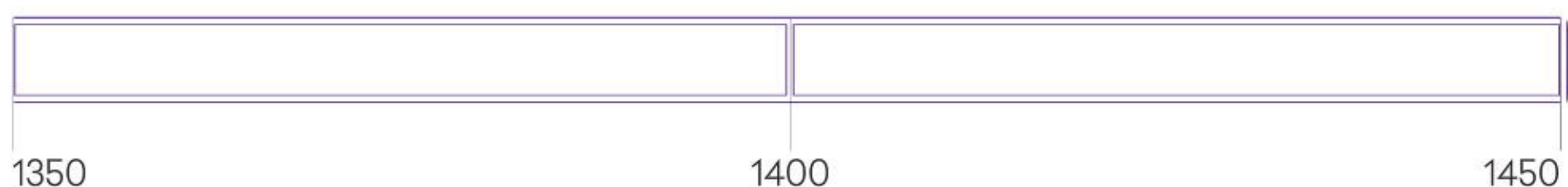
Zaznacz właściwe zakończenia zdań.

- 1** Jedną z przyczyn rozbicia dzielnicowego było
 - A. obalenie zasady senioratu.
 - B. wygaśnięcie dynastii Piastów.
 - C. wtargnięcie Tatarów na ziemie polskie.
- 2** W XIII wieku największe zagrożenie dla Polski od północy stanowiło
 - A. Królestwo Czeskie.
 - B. Królestwo Węgierskie.
 - C. państwo zakonu krzyżackiego.
- 3** Krzyżacy zostali sprowadzeni na ziemie polskie
 - A. w pierwszej połowie XII wieku.
 - B. w pierwszej połowie XIII wieku.
 - C. w drugiej połowie XIII wieku.
- 4** Ruch osadniczy rozwinął się przede wszystkim
 - A. w Małopolsce.
 - B. na Mazowszu.
 - C. na Śląsku.
- 5** Do stanu kmiecego należała ludność zajmująca się głównie
 - A. rzemiosłem i handlem.
 - B. uprawą ziemi i hodowlą zwierząt.
 - C. obroną granic.
- 6** W czasach panowania Kazimierza Wielkiego państwo polskie rozrosło się w kierunku
 - A. północno-zachodnim.
 - B. południowo-zachodnim.
 - C. południowo-wschodnim.
- 7** Jedną z największych zasług Kazimierza Wielkiego w dziedzinie nauki było
 - A. wprowadzenie jednej monety.
 - B. utworzenie uniwersytetu w Krakowie.
 - C. sprowadzanie osadników na ziemie polskie.
- 8** Za symboliczny koniec rozbicia dzielnicowego uznajemy
 - A. koronację Władysława Łokietka.
 - B. śmierć Kazimierza Wielkiego.
 - C. wstąpienie na tron Ludwika Andegaweńskiego.
- 9** Koronacja Ludwika Andegaweńskiego zapoczątkowała unię Królestwa Polskiego z
 - A. Królestwem Czeskim.
 - B. Wielkim Księstwem Litewskim.
 - C. Królestwem Węgierskim.

8.1 Unia polsko-litewska

1 Wykonaj polecenia na osi czasu.

- Zamaluj różnymi kolorami okresy panowania Ludwika Andegaweńskiego, Jadwigi oraz Władysława Jagiełły. Podpisz je.
- Zaznacz daty wydania przywileju koszyckiego i zawarcia unii w Krewie.

2 Uzupełnij zdania.

Unia w Krewie została zawarta między Polską a _____.

Związek ten miał charakter unii _____. Oznacza to, że oba państwa łączyła osoba _____. Władcą obu państw był _____, który został koronowany na króla Polski w _____ roku.

Wydarzenie to zapoczątkowało rządy dynastii _____ w naszym kraju.

3 Wymień trzy czynniki, które zadecydowały o zawarciu unii polsko-litewskiej w XIV wieku. U szereguj je od najważniejszego do tego, który był najmniej ważny.

A diagram consisting of a light blue pyramid with three horizontal lines across it, creating three levels. To the left of each level is a purple circle containing a white number: '1' for the top level, '2' for the middle level, and '3' for the bottom level. Each number is followed by a horizontal line for writing.

4 Zapoznaj się z mapą i wykonaj polecenia.

- Pokoloruj na czerwono obszar Królestwa Polskiego.
- Zamaluj dowolnymi kolorami (innymi niż czerwony) obszary państw, z którymi Polska zawierała unie personalne w XIV wieku.
- Zaznacz czarną linią granice państwa polsko-litewskiego pod koniec XIV wieku.

5 Który z wymienionych poniżej władców powinien, według ciebie, zostać patronem Akademii Krakowskiej? Uzasadnij swoje zdanie.

Kazimierz Wielki

Jadwiga Andegaweńska

Władysław Jagiełło

8.2 Wielka wojna

1 Uzupełnij tabelę.

Wielka wojna z zakonem krzyżackim		
przyczyny	przebieg walk	skutki

2 Wyobraź sobie, że jesteś świadkiem bitwy pod Grunwaldem. Wciel się w rolę średniowiecznego kronikarza i zamieść relację z przebiegu bitwy w średniowiecznej kronice.

8.3 Unia Polski z Węgrami i wojna trzynastoletnia

- 1 Podkreśl czerwoną linią informacje odnoszące się do Władysława Warneńczyka, a niebieską – odnoszące się do Kazimierza Jagiellończyka.

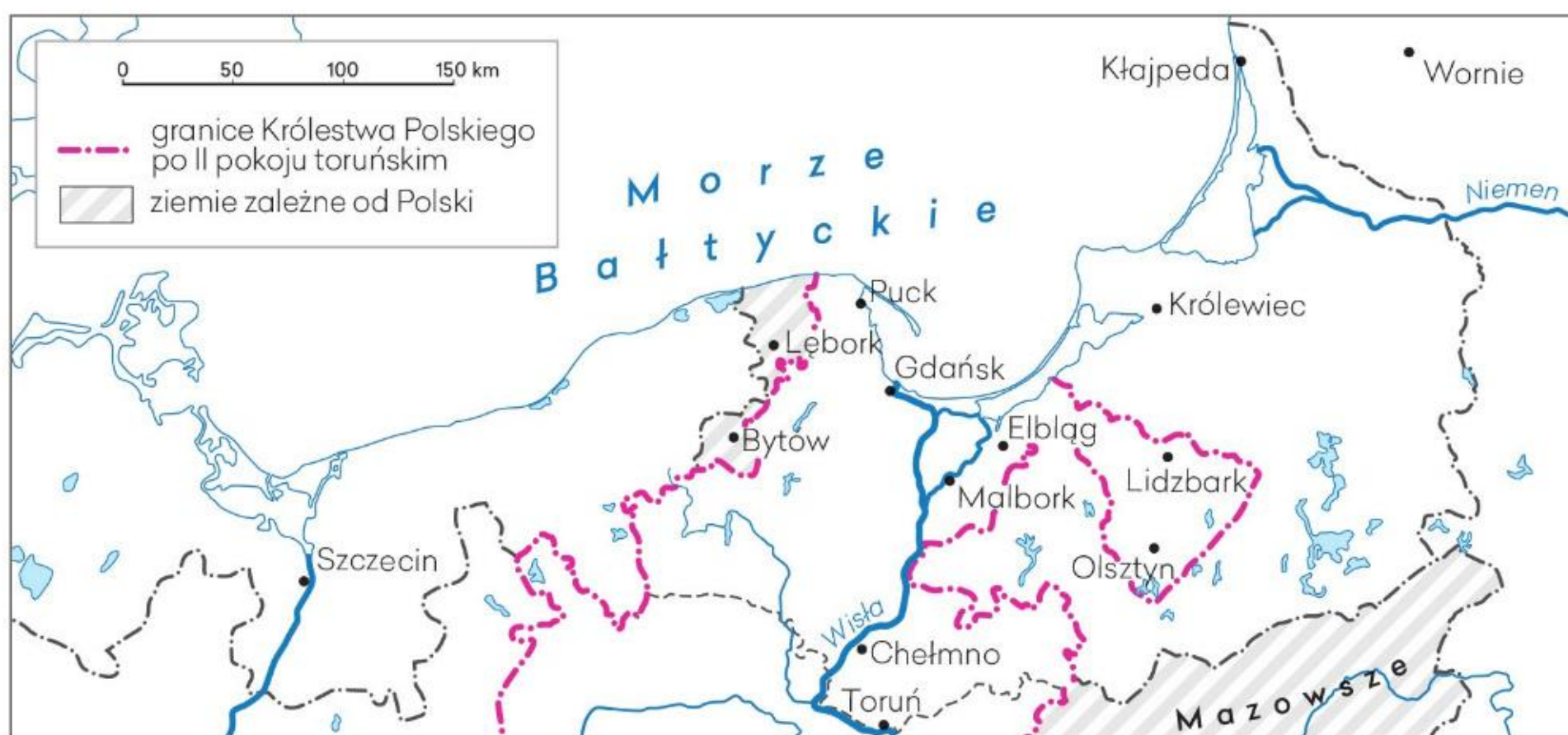
- A. Objął tron po Władysławie Jagielle.
- B. Koronował się na króla Polski i Węgier.
- C. Był młodszym synem Władysława Jagiełły.
- D. Przyłączył Pomorze Gdańskie do Polski.
- E. Zginął pod Warną.
- F. Wyprawił się przeciw Turkom.
- G. Pokonał Krzyżaków w wojnie trzynastoletniej.

- 2 Podaj przyczynę i skutek wojny trzynastoletniej.

Przyczyna:

Skutek:

- 3 Wykonaj polecenia na mapie konturowej.

- a) Zamaluj na czerwono obszar Prus Królewskich, a na niebiesko – terytorium Prus Zakonnych.
- b) W odpowiednich miejscach na mapie zapisz nazwy: Pomorze Gdańskie, Warmia, ziemia chełmińska.

8.4 Ku demokracji szlacheckiej

- 1** Przeczytaj fragment dzieła Szymona Starowolskiego, pisarza żyjącego w XVII wieku. Następnie wykonaj polecenia.

Szlachta, dawniej nazywana rycerstwem, teraz powszechnie nazywana jest jazdą, od służby w jeździe, do której jest zobowiązana. I cieszy się licznymi a poważnymi przywilejami, które szczodrością królów zostały jej zapewnione. [...] Zaliczani zaś do szlachty ci tylko być mogą, których przodkowie, za męstwo do tego stanu wprowadzeni, znakiem rodowym byli obdarowani albo którzy teraz sami męstwem swoim klejnot¹ uzyskali. [...]

Źródło: Szymon Starowolski, *Polska albo opisanie położenia Królestwa Polskiego*, tłum., wstęp i kom. A. Piskadło, Kraków 1976

¹ Klejnot – herb.

a) Podaj trzy sposoby uzyskania szlachectwa.

- _____
- _____
- _____

b) Na podstawie informacji z tekstu źródłowego oraz wiadomości zdobytych na lekcji podaj definicję słowa *szlachta*.

Szlachta – _____

- 2** Wymień przywileje, które przyczyniły się do zwiększenia

- uprawnień sejmików ziemskich: _____

_____;
- szlacheckich dochodów: _____

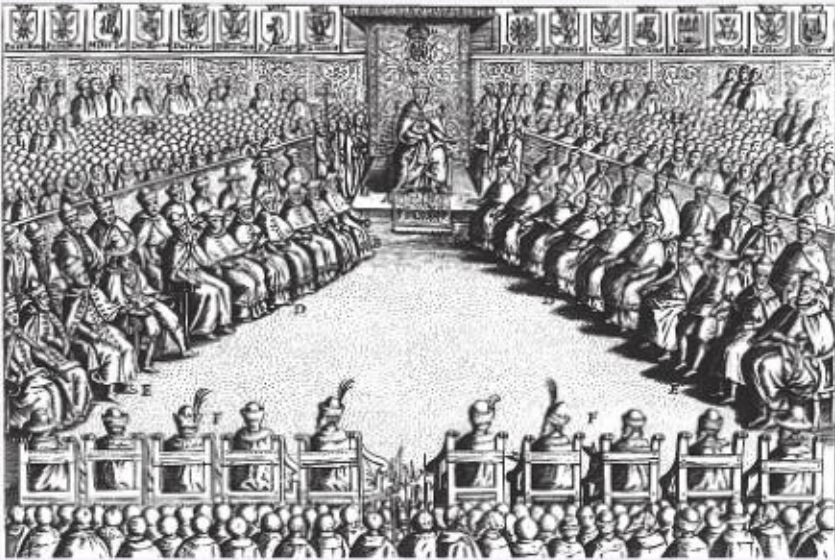
_____.

3 Która z instytucji podejmowała decyzje w podanych sprawach – sejm walny czy sejmik ziemski? Wpisz w kratki litery W (sejm walny) lub Z (sejmik ziemski).

- ☐ Wybór kandydatów na urząd sędziego ziemskiego.
- ☐ Wysłanie poselstwa polskiego do imperium osmańskiego.
- ☐ Uchwalenie rocznych wydatków ze skarbu województwa rawskiego.
- ☐ Nałożenie podatku od handlu zbożem w województwie mazowieckim.
- ☐ Zwołanie pospolitego ruszenia na wojnę z Rosją.
- ☐ Zatwierdzenie wydatków skarbu państwa.

4 Poniżej wymieszano informacje dotyczące współczesnego parlamentu polskiego i dawnego sejmu walnego. Uporządkuj je. Wpisz odpowiadające im litery we właściwe rubryki tabeli. Niektóre mogą pasować do obu rubryk.

- A. Trzy stany sejmujące.
- B. Organ stanowiący prawa w Polsce.
- C. Posłowie i senatorowie wybierani w wyborach.
- D. Reprezentowany przez szlachtę.
- E. Zwoływany przez króla.
- F. Mający dwie izby: sejm i senat.

Sejm walny	Współczesny polski parlament
	

Podsumowanie działu 8

Zaznacz właściwe zakończenia zdań.

- 1** Królowie Polski z dynastii Andegawenów to
A. Władysław Łokietek i Kazimierz Wielki.
B. Ludwik Węgierski i Jadwiga.
C. Władysław Jagiełło i Władysław Warneńczyk.
- 2** W Krewie podpisano akt unii
A. polsko-litewskiej.
B. polsko-czeskiej.
C. polsko-węgierskiej.
- 3** Jednym ze skutków wielkiej wojny było
A. odzyskanie Żmudzi.
B. przyłączenie Pomorza Gdańskiego.
C. narzucenie polskiego zwierzchnictwa Mołdawii.
- 4** Władysław Warneńczyk zginął w walce
A. z Krzyżakami.
B. z Turkami.
C. z Litwinami.
- 5** W czasach Andegawenów i Jagiellonów szczególną pozycję w Polsce zdobył stan
A. rycerski.
B. mieszczański.
C. duchowny.
- 6** Miasta, które w 1466 roku znalazły się w granicach Królestwa Polskiego, to
A. Warszawa, Płock i Ciechanów.
B. Poznań, Gniezno i Wrocław.
C. Gdańsk, Toruń i Olsztyn.
- 7** Pospolite ruszenie to inaczej
A. wojsko szlacheckie.
B. zjazd szlachty na sejm.
C. bunt szlachty przeciw królowi.
- 8** Konstytucja nihil novi została uchwalona w roku
A. 1466.
B. 1493.
C. 1505.
- 9** Pokój toruński z 1466 roku zakończył wojnę Polaków z
A. Czechami.
B. Krzyżakami.
C. Litwinami.

Grupa MAC S.A.
ul. Witosa 76
25-561 Kielce

www.mac.pl

ISBN 978-83-8108-351-5

9 788381 083515

indeks 880819